

Miikka Siira  
Martti Meilo

# SOS-Lapsikylän toiminnan arviointi sosiokulttuurisen innostamisen näkökulmasta

Metropolia Ammattikorkeakoulu  
Sosionomi  
Sosiaalialan koulutusohjelma  
Opinnäytetyö  
28.10.2011

Tekijät Otsikko	Miikka Siira ja Martti Meilo SOS-Lapsikylän toiminnan arviointi sosiokulttuurisen innostamisen näkökulmasta
Sivumäärä Aika	40 sivua + 1 liitettä 28.10.2011
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Ohjaajat	Lehtori Eija Raatikainen Yliopettaja Jyrki Konkka
<p>Opinnäytetyömme tarkoitus oli arvioida SOS-Lapsikylän toimintaa sosiokulttuurisen innostamisen kautta. SOS-Lapsikylät tuottavat yhteisöllisesti tuettua perhehoitoa avohuollon tukitoimin sijoitetuille tai sijaishuoltoon tarvitseville lapsille. Lapsikylämallissa on yhdistetty perhehoidon ja yhteisöllisen hoidon eri muotoja ja sinne sijoitettu lapsi saattaa viettää lähes koko lapsuutensa ja nuoruutensa lapsikyläkodissa.</p> <p>Työn teoreettisena viitekehyksenä toimi sosiokulttuurinen innostaminen neljä elementtiä: tekeminen, osallistujat, aika ja instituutio. Lapsikylän toimintaa tarkastellaan näiden elementtien kautta ns. kylmän ja kuumen maailman näkökulmasta. Sosiokulttuurisen innostamisen taustalla on ajatus siitä, että ihmisiä kannustamalla tekemään itse asioita ja auttamalla heitä vaikuttamaan yhteiskuntaan, heillä on mahdollisuudet parantaa oman elämänsä laatua. Tämä on tärkeää, koska huostaanotettu lapsi saattaa pitää itseään muita huonompana ja kokea, ettei ole täysipainoinen yhteiskunnan jäsen, eikä pysty vaikuttamaan omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin. Tekemänne opinnäytetyö oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimusmenetelmäksi valitsimme teemahaastattelun ja haastattelut toteutettiin ryhmähaastatteluina Tapiolan ja Kaarinan SOS-Lapsikylissä ohjaajille sekä lapsikylävanhemmille.</p> <p>Aineiston perusteella voidaan sanoa, että innostamisen näkökulma sopii hyvin lapsikylätoiminnan arviointiin. Innostamisen kautta toiminnan arvioiminen antaa työntekijöille myös mahdollisuuden itsereflektioon ja sitä kautta oman työnteon tarkasteluun. Vaikka arviointi ei annakaan tarkkoja vastauksia, sen hyöty on siinä, että toimintaa tarkastellaan ulkopuolisen näkökulman avulla ja samalla mietitään toiminnan taustalla vaikuttavia arvoja ja asenteita.</p> <p>Innostamisen näkökulmasta SOS-Lapsikylistä muodostuva kuva on lapsilähtöinen, yksilön huomioonottava ja itsenäisyyteen kannustava. Monet innostamisen elementit ovat tiedostamatta käytössä jo nyt lasten kasvatuksessa ja hoidossa.</p>	
Avainsanat	sosiokulttuurinen innostaminen, SOS-Lapsikylä, sijaishuolto, ammatillinen perhekoti

## Abstract

<p>Authors Title Number of Pages Date</p>	<p>Miikka Siira and Martti Meilo Assessing the Daily Activities in SOS Children's Villages from the Perspective of Sociocultural Animation 40 pages + 1 appendices Autumn 2011</p>
<p>Degree</p>	<p>Bachelor of Social Services</p>
<p>Degree Programme</p>	<p>Social Services</p>
<p>Instructors</p>	<p>Eija Raatikainen, Senior Lecturer Jyrki Konkka, Principal Lecturer</p>
<p>The objective of this study was to assess the daily activities in the SOS Children's Villages. The role of the SOS Children´s Villages in Finland´s child welfare system is to provide a viable option for children and young people in need of long-term foster care. SOS Children's Villages focus on children requiring family-based child care and their work combines family care and different forms of community care. It is possible that the children placed in the Children´s Village spend their whole childhood there.</p> <p>The theoretical framework of the thesis comprised the four elements of sociocultural animation: activity, participant, time and institution. These elements were analyzed by the so called hot and cold worlds of sociocultural animation. The objective of animation is to improve the quality of life by helping people to follow their personal life duties and by participating in society. This is important because the children taken into care may often think that they are not as good as others, not full members of society or not in control of their own lives.</p> <p>The study was qualitative and the material was collected by group interviews. The interviews were performed in the SOS Children's Villages in Tapiola and Kaarina with the counselors and parents. The study material was analyzed by the methods of content analysis based on theory, grouping the answers according to themes.</p> <p>According to the material, we can say that the sociocultural animation offers a good perspective, which can be used to assess the daily activities in the SOS Children's Villages. It enables self-reflection for the employees, allowing them to examine their way of working. Although assessing does not give specific answers, it helps to assess the operation from an external perspective and also the underlying values and attitudes.</p> <p>The picture that is formed from SOS Children's Villages through sociocultural animation is child-oriented, individual and encourages autonomy. Many elements of sociocultural animation are already used unconsciously in the children's care.</p>	
<p>Keywords</p>	<p>socio-cultural animation, SOS Children's Village, foster care, professional family home</p>

## Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lastensuojelu ja sijaishuolto	2
2.1	Huostaanotto	2
2.2	Sijaisperhe ja laitoshoido	4
2.3	Sos-Lapsikylä	6
3	Teoreettinen viitekehys	7
3.1	Sosiokulttuurinen innostaminen	7
3.2	Innostamisen elementit	8
3.3	Kylmä ja kuuma maailma Lapsikylässä	11
4	Tutkimuksen toteutus	14
4.1	Tutkimuksen tavoite	14
4.2	Tutkimusongelma	14
4.3	Tutkimusmenetelmä	15
4.4	Aineiston kerääminen	16
4.5	Aineiston analysointi	17
4.6	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	18
5	Tutkimustulokset	19
5.1	Tekeminen	19
5.1.1	Arjen toiminta	20
5.1.2	Aikaa lapselle	21
5.2	Osallistuja	23
5.2.1	Lasten vaikutusmahdollisuudet	23
5.2.2	Itsenäinen toiminta	26
5.2.3	Auktoriteetti	28
5.3	Aika	29
5.4	Instituutio	31
6	Johtopäätökset	34
7	Pohdinta	37
	Lähteet	40
	LIITTEET	

## 1 Johdanto

Opinnäytetyömme tarkoituksena on arvioida SOS-Lapsikylän toimintaa sosiokulttuurisen innostamisen näkökulmasta. Valitsimme aiheen siksi, että innostaminen on terminä noussut usein esille eri yhteyksissä varsinkin toiminnallisia projekteja arvioitaessa ja se voisi mielestämme tarjota lasten ja nuorten kanssa työskenteleville hyviä keinoja oman työn reflektointiin sekä toiminnan kehittämiseen. Innostamisella on mielestämme mahdollisuus vaikuttaa juuri niihin arkipäivän asioihin, joissa huostaanotetut lapset ja nuoret tarvitsevat tukea.

Sos-lapsikylät tuottavat yhteisöllisesti tuettua perhehoitoa huostaanotetuille tai avohuollon tukitoimina sijoitetuille lapsille. Lapsikylän tarjoama hoito on perhehoidon ja laitoshoidon välimuoto: arki on paljolti samanlaista kuin perhekodeissa, mutta mm. yhteisön tuki muistuttaa laitoshoidon tarjoamaa tukea. Perhehoidosta muistuttaa myös lapsikylävanhempien ja sijoitettujen lasten yhteinen koti. Lapsikylään tehdään lähinnä pitkäaikaisia sijoituksia, jolloin lapsi saattaa viettää lähes koko lapsuutensa ja nuoruutensa lapsikylässä. Lapsikylän valintaan opinnäytetyön kohdepaikkana vaikutti toisen kirjoittajan työsuhde Tapiolan SOS-Lapsikylässä.

Työn teoreettisena viitekehyksenä toimii sosiokulttuurinen innostaminen ja sen neljä elementtiä: tekeminen, osallistujat, aika ja instituutio. Lapsikylän toimintaa tarkastellaan näiden elementtien kautta kylmän ja kuumen maailman näkökulmasta. Sosiokulttuurisen innostamisen taustalla on ajatus siitä, että ihmisiä kannustamalla tekemään itse asioita sekä auttamalla heitä vaikuttamaan yhteiskuntaan, heillä on mahdollisuudet parantaa oman elämänsä laatua. Tämä on tärkeää, koska huostaanoton aiheuttama trauma ja häpeän tunne vaikuttavat lapsen kehittymiseen. Lapsi saattaa pitää itseään muita huonompana ja kokea, ettei ole täysipainoinen yhteiskunnan jäsen, eikä pysty vaikuttamaan omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin.

Sosiokulttuurista innostamista ja sen kylmä-kuuma jaottelua on jonkin verran käsitelty aikaisemmin erilaisissa toiminnallisissa opinnäytetöissä ja kehittämishankkeissa. Hankkeita on ollut mm. vapaaehtoistoiminnan kehittämisessä sekä vertaistuen käyttämisessä päihde- ja kriminaalihuollossa sekä vankeinhoidossa. Vaikka vankila ja

lastensuojelulaitos ovat ympäristöinä kaukana toisistaan, on joitain yhtäläisyyksiäkin silti löydettävissä. Kumpaankaan ei yleensä tulla vapaaehtoisesti, taustalla vaikuttavat olosuhteet joihin ei aina itse ole voinut vaikuttaa ja ympäristö voi olla leimaava loppuelämän kannalta.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena kyselynä Suomen SOS-Lapsikylien henkilöstölle Tapiolan ja Kaarinan kylässä. Haastattelimme työhön yhteensä 9 ohjaajaa ja 2 lapsikylävanhempaa. Rajasimme tutkimuksen koskemaan eri henkilöstöryhmistä lapsikylävanhempia ja ohjaajia. Syynä tähän oli se, että nämä ryhmät olisivat todennäköisimpiä innostamisprojektien käytännön toteuttajia. Tavoitteena on myös, että lopputyön valmistuttua sitä voisi mahdollisesti hyödyntää innostamisprojektien suunnittelussa.

## 2 Lastensuojelu ja sijaishuolto

### 2.1 Huostaanotto

Lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Sen on myös tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelu pyrkii ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan niihin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja sitä toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. (Lastensuojelulaki 417/2007, 1§, 4§.)

Lastensuojelun asiakkuus katsotaan alkavaksi siitä, kun jokin taho tekee ilmoituksen lastensuojelun tarpeen selvittämisestä. Ilmoitusvelvollisuus on kaikilla viranomaisilla, jotka tekevät työtä perheen kanssa, kuten koulun ja päiväkodin henkilökunnalla sekä sosiaali- ja terveystoimen henkilöstöllä. Lastensuojeluasian tultua vireille, on kunnan sosiaalityöntekijän tehtävä selvitys lastensuojelun tarpeesta. Jos tarvetta ei ole, asiakkuus päättyy tähän. (Lastensuojelulaki 417/2007, 25 §, 27 §, 34–37§.)

Huostaanotto on lastensuojelun äärimmäinen toimenpide. Sen kriteereinä ovat puutteet lapsen kasvuolosuhteissa, jotka vaarantavat hänen kehitystään tai terveyttään, tai että lapsi vaarantaa vakavasti oman terveytensä tai kehityksensä. Jos

lapsi on välittömässä vaarassa, voidaan hänet sijoittaa kiireellisesti, jolloin hakemus huostaanotosta jätetään vasta sijoituksen jälkeen. (Lastensuojelulaki 417/2007, 38§, 40–43§.)

Huostaanotto jättää jälkensä niin huostaan otettuun lapseen kuin tämän vanhempiinkin. Ehkäisevä työ ja avohuollon tukitoimet ovatkin ensisijaiset tuen muodot, joilla vanhemmuutta voidaan tukea. Edellytyksenä tuelle on, että sen tarve tunnustetaan tarpeeksi varhain ja että lasten vanhemmat ovat valmiita ottamaan sitä vastaan. (Lastensuojelu 2009.)

Uudessa lastensuojelulaissa painotetaan sitä, että huostaanottoa valmisteltaessa on kartoitettava lapsen läheisverkosto sekä selvitettävä, voisiko joku lapsen lähimmäistä sukulaisista ottaa lapsen luokseen asumaan tai muutoin tukea lasta. Vaikka lapsi jouduttaisiinkin sijoittamaan muualle, pyritään näin turvaamaan läheisten mahdollisuus osallistua lapsen auttamiseen, säilyttämään lapsen suhteet läheisiinsä sekä vahvistamaan lapsen kokemusta jatkuvuudesta. (Saastamoinen 2008: 103–104.) Lastensuojelulain (417/2007: 47§, 75§) mukaan huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi eli lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee seurata vanhempien tilannetta lapsen ollessa huostassa, ja jos huostaanoton kriteerit eivät enää täyty, palautetaan lapsi vanhemmilleen.

Lastensuojelun asiakkaana on vuosittain n. 60000-70000 lasta ja kodin ulkopuolelle sijoitettuna n. 16000 lasta. Heistä huostaanotettuja lapsia on n. 10000. Samalla kun yhteiskunta muuttuu, muuttuvat myös lastensuojelun asiakkaiden tarpeet. Tilastojen perusteella näyttää siltä, että 90-luvulta jatkunut sijoitettujen lasten määrän kasvu on kääntynyt lievään laskuun. Samalla kuitenkin kiireellisten huostaanottojen määrä on kasvanut: vuonna 2005 ensimmäistä kertaa huostaanotettuina olleista lapsista 66 % oli kiireellisiä. Lapsia huostaanotetaan myös vanhempana kuin aiemmin: vuonna 2005 jo yli puolet uusista huostaanotoista kohdistui 12 vuotta täyttäneisiin lapsiin. (Lastensuojelu 2009.)

Teoksessa "Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat?" (Heino 2007: 62.) listataan lastensuojelun tarvetta aiheuttaneita tekijöitä. Ensimmäisessä ryhmässä lapsella tai nuorella on monia vaikeuksia: koulunkäyntiin ja rikoksiin liittyviä, päihteiden käyttöä, vaikeuksia kaverisuhteissa, ristiriitoja vanhempien tai vanhemman kanssa ja huono

psykkinen terveys. Lastensuojelun asiakkuus liittyy monissa vaikeuksissa olevan nuoren asioihin. Toisessa ryhmässä epäillään tai on tapahtunut lapsen pahoinpitelyä, perheväkivaltaa tai lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Lastensuojelun asiakkuus liittyy väkivaltaan. Kolmannessa ryhmässä esille nousevat lapsen hoidon laiminlyönti, vanhempien riittämätön vanhemmuus, vanhemman tai vanhempien avuttomuus ja osaamattomuus sekä taloudelliset vaikeudet. Lastensuojelun asiakkuus liittyy lapsen hoidon laiminlyöntiin ja vanhempien avuttomuuteen. Neljännessä ryhmässä on kyseessä avioeroon liittyvät ristiriidat: lapsen huolto- ja tapaamisriidat, muualla asuvan vanhemman aiheuttamat ongelmat ja perheriidat. Lastensuojelun asiakkuus liittyy aikuisten riitoihin ja riitelyyn lapsesta. Viidennessä ryhmässä lapsi elää huumeekulttuuriperheessä, jossa rikollisuus, rikollinen elämäntapa, huumeiden ja muiden päihteiden käyttö sekä vanhempien tai vanhemman mielenterveysongelmat ryhmittyvät yhteen. Lastensuojelun asiakkuus liittyy vanhempien päihde-ehdoiseen elämään. Lisäksi ryhmiä löytyi myös liittyen itsenäisen selviytymisen pulmiin, vanhempien jaksamattomuuteen ja vaikeuksiin työelämässä sekä lapsen erityisyyteen tai sairauteen.

## 2.2 Sijaisperhe ja laitoshoido

Lastensuojelulain (417/2007, 10§, 49§) mukaan lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsi voidaan sijoittaa väliaikaisesti enintään kuudeksi kuukaudeksi myös vanhempiensa tai muun huoltajansa hoidettavaksi ja kasvatettavaksi silloin, kun valmistellaan lapsen kotiin palaamista kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen tai kun se on lapsen edun kannalta muusta syystä perusteltua.

Uuden vuonna 2012 voimaan astuvan Lastensuojelulain muutoksen mukaan sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Lisäksi tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta. Laitoshuoltoa järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun



mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla. (Lastensuojelulaki 417/2007, 10§, 50§)

Sijaishuollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisen tarpeiden ja toiveiden mukaan. Sitä tarvitaan tilanteissa, joissa vanhempien omat voimavarat eivät jostain syystä riitä lapsen tai nuoren kasvun ja kehityksen turvaamiseen. Hoito järjestetään tällöin oman kodin ulkopuolella joko sijaisperheessä tai ammatillisissa perhekodeissa tai laitoksissa. Perhehoitoa pidetään yleensä ensisijaisena vaihtoehtona, koska silloin pystytään tarjoamaan lapselle mahdollisimman luonnollinen kasvuympäristö. Laitoshuoltoa joudutaan usein harkitsemaan siksi, ettei perhehoitopaikkoja ole tarjolla tai lapsen tarvitsevuus on niin suurta, ettei perhehoidossa pystytä vastaamaan tämän tarpeisiin. Laitoshuollossa pystytään tarjoamaan sellaista ammatillista hoitoa, johon yksityisellä sijaiskodilla ei ole mahdollisuutta. (Saastamoinen 2008: 99–101.)

Sijoitettujen lasten perhetaustoista on löydettävissä tiettyjä yhteisiä tekijöitä: vanhempien koulutustaso on heikko ja työhistoria vähäinen. Yli puolessa perheistä vanhemmat ovat eronneet ja päihteidenkäyttö on yleistä. Sijaishuoltoon sijoitetut lapset ovat tavallisesti joutuneet kokemaan henkistä, fyysistä ja/tai seksuaalista väkivaltaa sekä hoidon laiminlyöntiä. Näistä kokemuksista seuraa usein erilaisia tunne-elämän ja käyttäytymisen ongelmia. Sijoitettujen lasten on arvioitu kärsivän mm. kyvyttömyydestä solmia ihmissuhteita, vääristyneistä biologisiin vanhempiin liittyvistä mielikuvista ja identiteettihäiriöistä. (Haapasalo – Repo 1998: 4–6.)

Ammatillisella perhekodilla tarkoitetaan yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetun lain mukaisen luvan saanutta perhekotia, jossa lasten kanssa yhteisessä kodissa asuu vähintään kaksi hoidosta ja kasvatuksesta vastaavaa henkilöä. Ammatilliset perhekodit ovat luonteeltaan sijaiskodin ja laitoksen väliin sijoittuva sijaishuoltomuoto. (Ohjeita ammatillisen perhekotitoiminnan suunnitteluun ja toimiluvan hakumenettelyyn 2006.)

Ammatillisen perhekodin toiminnan perusajatuksena on tarjota sijoitetuille lapsille kodinomaista hoitoa ja kasvatusta. Tarve perustaa ammatillisia perhekoteja on syntynyt sijoitettavien lasten tilanteiden vaikeutumisesta ja hoidon vaativuudesta. Ammatillisiin perhekoteihin sijoitetaan vaikeasti oireilevia lapsia, mutta kuitenkin

perhehoitoon soveltuvia. He tarvitsevat jatkuvasti tukea arjen hallinnassa ja kuntouttavaa verkostoa. (Haveri 2006: 7.)

### 2.3 Sos-Lapsikylä

SOS-Lapsikyläiden tarkoituksena on tuottaa yhteisöllisesti tuettua perhehoitoa avohuollon tukitoimin sijoitetuille tai sijaishuoltoa tarvitseville lapsille. Lapsikylämallissa on yhdistetty perhehoidon ja yhteisöllisen hoidon eri muotoja. Perhehoitoa lapsikylässä edustavat lapsikylävanhemmat ja koti, joka on sijoitettujen lasten ja lapsikylävanhempien yhteinen. Yhteisöllistä tukea edustavat muut lapsikylän työntekijät ja heidän antamansa ammatillinen tuki. (SOS-Lapsikyläiden toimintakäsikirja: 5–10.)

SOS-Lapsikylätoiminta Suomessa on osa kansainvälistä SOS Children's Villages -lastensuojelujärjestöä, jolla on toimintaa 132 maassa. Suomen ensimmäinen SOS-Lapsikylä perustettiin Espoon Tapiolaan vuonna 1966. Suomessa on tällä hetkellä viisi lapsikylää, yksi nuorisokoti sekä kokonaisuutta organisoiva keskuustoimisto. Toimintaa ylläpitää SOS-Lapsikyläyhdistys, jonka tarkoituksena on huolehtia avun tarpeessa olevista lapsista ja nuorista. Se on yleishyödyllinen kansalaisjärjestö, jonka tarkoituksena ei ole voiton tai muun taloudellisen edun hankkiminen. (SOS-Lapsikyläiden toimintakäsikirja 2009: 5–10.)

Lapsikylä on lapsen kannalta turvallinen kasvuyhteisö, jossa on hoitoa ja kasvatusta tukeva henkilöstö. Jokaisella lapsikyläperheellä on oma koti, joka on samalla sekä lapsikylävanhemman että sijoitettujen lasten koti. Yhdessä kylässä on 6-10 lapsikyläkotia. Sisarukset muodostuvat eri-ikäisistä tytöistä ja pojista ja biologisilla sisaruksilla on myös mahdollisuus asua yhdessä. Lapsikylävanhemman tulee toimia ammatillisesti, olla sitoutunut lapsiin ja muodostaa turvallinen koti lasten kanssa. (SOS-Lapsikyläiden toimintakäsikirja 2009: 5–10.)

Toiminnan taustalla vaikuttaa ajatus siitä, että turvalliset läheisyyden ja kiintymyksen kokemukset ovat välttämättömiä lapsen kehitykselle. Myös yhteydenpito lapsen biologisiin vanhempiin nähdään lapsen kasvun kannalta tärkeänä. Se voi käytännössä osoittautua haastavaksi, sillä tahdosta riippumattomiin huostaanottoihin liittyy usein hyvin vaikeita yhteistyöongelmia lasten vanhempien kanssa. Lapsikylässä

lapsikylävanhemman tukena on koko yhteisö ja yhteyttä vanhempiin hoitaa sosiaalityöntekijä, joten resursseja yhteistyöhön on enemmän. (SOS-Lapsikylien toimintakäsikirja: 5–10.)

Lapsikylän kodeissa työskentelevät lapsikylävanhempi tai -vanhemmat, joka on sijaisvanhemman ammattinimike SOS-Lapsikylätyössä. Lapsikylävanhemman sijaiset ovat töissä lapsikylävanhemman vapaiden tai lomien aikana. Molemmat ammattiryhmät tekevät työaikalain ulkopuolista työtä ja asuvat lasten kanssa lapsikyläkodissa koko työjaksonsa. Välillä tämä tarkoittaa pitkiäkin jaksoja. Lapsikyliä muu henkilöstö työskentelee pääasiassa päiväsaikaan aamu- tai iltavuorossa. Lapsikyläkodin ns. kotitiimiin kuuluu ohjaaja ja kylän sosiaalityöntekijä tai erityistyöntekijä. Ohjaaja toimii lasten hoidon ja kasvatuksen tukena, kun taas sosiaalityöntekijä vastaa lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelmasta. Ohjaajia on kylässä useita ja heidän toimenkuvansa mietitään jokaisen lapsen kohdalla erikseen tarpeen mukaan. Ohjaajat voivat myös suunnitella ja toteuttaa kylän yhteistä ohjelmaa, esimerkiksi lasten kerhotoimintaa. Koko kylän toiminnasta vastaa kylänjohtaja. (SOS-Lapsikyliä toimintakäsikirja: 5–10.)

### 3 Teoreettinen viitekehys

#### 3.1 Sosiokulttuurinen innostaminen

Sana innostaminen tulee latinalaisesta sanasta anima, joka tarkoittaa hengen antamista, toimintaan motivoitumista sekä yhteisön ja yhteiskunnan puolesta toimimista. Tarkemmin määriteltynä se tarkoittaa arkipäivän sosiaalisen toiminnan, tiedostamisen ja muutoksen välinettä, jonka tavoite on saada ihmiset osallistumaan oman elämänsä ja yhteisöjensä rakentamiseen tiedostavalla sekä aktiivisella tavalla. Sosiokulttuurisen innostamisen taustalla on ajatus siitä, että ihmisiä kannustamalla tekemään itse asioita ja auttamalla heitä vaikuttamaan yhteiskuntaan, heillä on mahdollisuudet parantaa oman elämänsä laatua. Innostaminen voidaan nähdä kasvatuksellisenä toimintana, jossa kasvatusta on ihmisten auttamista, jotta he voisivat elää sekä toteuttaa itseään mahdollisimman monipuolisesti elämän kaikilla aloilla. (Kurki – Nivala 2006: 152.)

Innostaminen on myös sellaisten kokemusten aikaansaamista, että ihmiset niiden vahvistamina uskaltavat vähitellen ilmaista itseään persoonallisesti yhä paremmin. Samalla vahvistetaan sellaisia yhteisöön kuulumisen tunteita, jotka saavat ihmiset toimimaan yhdessä yhteisten tavoitteiden suuntaan. Innostaminen onkin ennen kaikkea osallistumista. (Kurki – Kurki-Suutarinen – Taruvuori 2010: 181.)

Monenlaista toimintaa voidaan nimittää innostamiseksi, mutta tärkeää innostamisessa on se, että se perustuu tietoiseen, suunniteltuun ja tavoitteelliseen toimintaan. Innostamisessa motivoidaan, herätellään, vahvistetaan ja koordinoidaan ryhmän sekä yksilön kykyjä ja voimia. Innostamisen yhtenä tavoitteena on tukea ihmistä käyttämään omia luontaisia kykyjään. (Kurki – Nivala 2006: 152.)

Innostajina voivat toimia paitsi yksityiset ihmiset, myös ammatillisten laitosten henkilöstö esimerkiksi lastenkodeissa, nuorisotaloilla tai päiväkodeissa. Tärkeää on, että niillä ihmisillä, jotka tekevät sosiokulttuurista innostamista ammatikseen, on tarpeeksi motivaatiota työn tekemiseen ja innostusta kannustaa omaa yhteisöään eteenpäin. Se, kuinka hyvin innostaja työnsä hoitaa, riippuu hänen omista motiiveistaan ja kiinnostuksen kohteistaan. (Kurki ym. 2010: 181.)

### 3.2 Innostamisen elementit

Ranskalainen Jean-Claude Gillet puhuu innostamisen kaksijakoisuudesta, jonka toisessa ääripäässä on kuuma maailma, jossa innostaminen toimii kollektiivisena ja vapautukseen pyrkivänä sosiaalisena liikkeenä. Toisessa päässä on kylmä maailma, jossa innostaminen toimii yhteiskunnan säilyttämisen välineenä. Nämä molemmat maailmat näkyvät innostamisessa, toisaalta vastakkaisina, toisaalta toisiaan täydentävinä. (Kurki 2000: 67–76.)

Innostamisen kylmässä maailmassa ei pyritä vaikuttamaan syihin, vaan pelkästään seuraamuksiin. Innostaminen ei lähde ryhmästä itsestään, vaan se määräytyy ylhäältä eli innostajasta käsin. Kylmässä maailmassa myös termi opettaminen on avainasemassa, kun kuumassa maailmassa tärkeänä pidetään tiedostamista ja kokemuksellista oppimista. Kylmä maailma rakentuu sellaisen humanistisen ja

idealistisen keskustelun ympärille, jolla ainoastaan piilotetaan ne sosiaaliset voimat ja rakenteet, jotka yhteiskunnassa todella vaikuttavat. (Kurki 2000: 67–76.)

Kuumassa maailmassa innostaminen on kasvatuksellista toimintaa, jossa ryhmä ottaa itse vastuuta toiminnastaan ja oman osallistumisensa avulla kehittyy yhteisönä. Kuuma maailma on myös reaktio hallitsevia ja tukahduttavia järjestelmiä vastaan. Se on sosiaalisen vastarinnan liike, joka suuntautuu markkinataloutta, keskiluokkaisuutta, passiivisuutta, välinpitämättömyyttä ja byrokratiaa vastaan. Innostaminen on ennen kaikkea osallistumista ja se suuntautuu ihmisen jokapäiväiseen elämään ja sitä kautta kohti heidän tietoisuutensa heräämistä. (Kurki 2000: 67–76.)

Kaikissa innostamisen tilanteissa voidaan löytää seitsemän muuttumatonta elementtiä: tekeminen, osallistuja, aika, instituutio, sosiaalinen suhde, strategia ja filosofia. Nämä muuttumattomat tekijät mukautuvat toiminnassa tapauskohtaisesti, eivätkä siksi esiinny puhtaana tuloksena. Niitä voidaan kuitenkin tarkastella kylmän ja kuuman maailman näkökulmasta. (Kurki 2000: 73–74.) Näistä seitsemästä teemasta keskityimme opinnäytetyössämme neljään ensimmäiseen eli tekemiseen, osallistujiin, aikaan ja instituutioon, koska muut kohdat olisivat olleet mielestämme liian laajoja tutkittavaksi pelkkien haastattelujen avulla.

Pysyvät rakennusaineet	Kylmä maailma	Kuuma maailma
Tekeminen	<i>aktiviteetti (puuhastelu)</i>	<i>tavoitteellinen toiminta</i>
Osallistuja	<i>järjestelijä, välikappale</i>	<i>itsenäinen toimija</i>
Aika	<i>lyhytkestoisuus, nykyhetki</i>	<i>pitkäkestoisuus, kohti projektia, vuorovaikutus</i>
Instituutio	<i>jäykkä, rajoittava, säädelty, kiinteä</i>	<i>säädeltävä, rakentuva, uudet käytännöt, vapaus</i>

Kuvio 1. Innostamisen rakennepuut J-C Gilletin mukailleen (Kurki 2000: 77).

Innostamisen ensimmäinen elementti on tekeminen eli se, miten ryhmä organisoidaan ja miten se pyrkii tavoitteisiinsa. Kylmässä maailmassa tekemisen kiintopiste on erilaisten aktiviteettien ja puuhastelun, kuten esimerkiksi konsertin tai seikkailuretken

järjestäminen. Ammatillisesti oleellista on tekniikoiden hyvä oppiminen sekä osallistujien henkilökohtaiset intressit. Tällainen puuhastelu voi olla välillä myös tarpeellista nuorten mielenkiinnon herättämiseksi ja saamiseksi mukaan toimintaa. (Kurki 2000: 74.)

Kuumassa maailmassa tekeminen kuitenkin suuntautuu syvemmälle ja sen tekemisen motiivina toimii myös solidaarisuus ryhmää kohtaan, eivät pelkät henkilökohtaiset innostuksen kohteet. Puuhastelun aktiviteetit pyritään muuttamaan syvemmäksi käytännöksi siten, että toiminnan kautta nuorille herää tietoisuus siitä, mihin heidän syrjäytynyt tilanteensa on laajemmin yhteydessä. Sosiaalinen tilanne ja sen merkitys voi avautua muun muassa taiteellisen toiminnan, kuten esimerkiksi konsertin ja sen jälkeisen keskustelun kautta. Toiminnan avulla tavoitellaan siis käytännön oppimista, tietoisuuden heräämistä, tilanteeseen tarttumista ja muutoksen aikaansaamista. Kylmässä maailmassa tärkeää on aktiviteetti, kun taas kuumassa se on toiminta. (Kurki 2000: 74.)

Innostamisen toinen elementti ovat osallistujat eli kaikki ne, jotka saavat aikaan toimintaa mukaan lukien innostajat itse. Kylmässä maailmassa osallistujat ovat pelkkiä toiminnan välineitä ja järjestelijöitä. He ottavat vastaan hierarkkiset käskyt ja soveltavat niiden mukaan kuuliaisesti oppimiaan tekniikoita. Innostaja ei kuitenkaan tällöin toimi itsenäisesti, vaan on ainoastaan ulkopuolisten voimien välikappale. Kuumassa maailmassa osallistujat ovat itsenäisiä toimijoita, jotka ovat toiminnassaan tiedostavia sekä oppivat kokemuksen kautta. Keskeistä innostamisessa on aina asenteiden ja ihmisten välisten suhteiden muutos ei-ohjaaviin ja aktiivisiin kasvatuksellisiin menetelmiin. (Kurki 2000: 74–75.)

Kolmantena elementtinä toimii aika, jona tavoitteet saavutetaan. Kylmässä maailmassa aika on ohjelmallista laatimista ja läpikäymistä. Lista on usein varsin yleisluonteinen ja se on sovellettavissa useissa tilanteissa. Kuumassa maailmassa toiminta suuntautuu selkeästi tulevaisuuteen ja prosessiin kuuluu vuorovaikutus, jossa ihmiset ovat alusta asti mukana projektin rakentamisessa. Projektia voidaan soveltaa juuri tässä ajassa ja paikassa, eikä ole siirrettävissä muualle, sillä jokaisella uudella ryhmällä on aina omat piirteensä. (Kurki 2000: 75.)

Neljäntenä elementtinä on instituutio eli sosiokulttuurisen toiminnan juridispoliittinen tausta, tässä tapauksessa perhekoti. Kaikissa instituutioissa on omat säädöksensä ja ohjeensa jotka muokkaavat sen toimintaa. Kylmässä maailmassa tämä tarkoittaa sitä, että innostamista toteutetaan olemassa olevien jäykkien ja säädeltyjen instituutioiden puitteissa, eikä niissä ole liikkumavaraa. Kuumassa maailmassa toiminta ei ole liian rajoittavaa, vaan se pyrkii muokkaamaan vanhoja sekä rakentamaan uusia käytäntöjä ja instituutioita. Innostamisen tulisi pyrkiä uusien yhteisöllisten suhteiden rakentamiseen ja ainakin vanhojen muokkaamiseen. Innostamisen päämääränä on ihmisten välinen samanarvoisuus ja siitä seuraava autonomian kasvu, jolloin ihmisillä on vapaus ja mahdollisuus päättää itseään koskevista asioista sekä kyetä sen avulla rakentamaan parempaa arkipäivää. (Kurki 2000: 75.)

### 3.3 Kylmä ja kuuma maailma Lapsikylässä

Opinnäytetyömme teoriana toimii sosiokulttuurinen innostaminen. Eri kulttuureissa se määritellään eri tavalla, mutta innostamisen taustalla olevat tavoitteet ovat samat. Sos-Lapsikylässä innostajina toimivat työntekijät eli vanhemmat sekä ohjaajat, jotka toiminnallaan pyrkivät etsimään niitä keinoja, joilla lapsia kannustettaisiin, heidän ääntään kuunneltaisiin ja heille annettaisiin mahdollisuus vaikuttaa omaan arkeensa. Teorian pohjalta loimme kuvitteellisen mallin tekemisen, osallistujien, ajan ja instituution toiminnasta Sos-Lapsikylässä kylmän ja kuuman maailman mukaisesti. Tavoitteena oli löytää kummastakin maailmasta esimerkkejä, jotka toteutuvat käytännön toiminnassa.

Tekemisen kylmässä maailmassa työntekijät pyrkivät järjestämään lapsille toimintaa, jotka ovat puhdasta viihdykettä. Arjen tavoitteena on pelkästään rutiinien toisto ja säännöllisen elämänrytmin luominen lasten elämään. Arjen askareet tehdään mahdollisimman valmiiksi lapsen puolesta, sillä se vaatii aikuiselta vähemmän aikaa kuin asioiden opettaminen. Arki koostuu aikuisten ennalta määräämistä toimintatavoista, jotka ovat yhtenevät kaikissa kodeissa. Lasten yksilöllisiä elämäntilanteita ja tarpeita ei oteta huomioon, eikä heidän mielipiteitään kuunnella. Työntekijät keskittyvät omaan työtehtäviinsä, unohtaen lapsen edun ja tehtävän takana olevan tavoitteen. Arjen organisoinnissa ei jää varaa suunnittelemattomille

tapahtumille. Kaikki lapsille annettava aika on suunniteltava etukäteen, jolloin toiminta ei tapahdu lasten ehdoilla tai lasten aloitteesta.

Tekemisen kuumassa maailmassa arki saattaa ulospäin näyttäytyä samanlaisena. Erona on kuitenkin se, että toimintatavat ja säännöt on suunniteltu lasten ehdoilla. Heidän yksilölliset tarpeet on otettu huomioon ja toiminnan tavoitteena on lapsen kehittyminen ja kasvattaminen. Kuuman maailman näkökulmasta Lapsikylän toiminta on suunniteltu yhdessä lasten kanssa ja se perustuu selkeisiin yhteisiin tavoitteisiin. Kodissa on myös käyty vuoropuhelua säännöistä lasten kanssa ja yksilölliset säännöt ovat sidoksissa lapsen kehitystasoon. Lasten kanssa yhdessä tehtävillä arjen askareilla ei ole pelkästään tavoitteena käytännön taitojen oppiminen vaan myös osallistumisen ja itsenäisen toiminnan merkityksen ymmärtäminen. Lapsille on mahdollisuus antaa aikaa spontaanisti heidän sitä halutessa, ilman että arkipäivän muu toiminta häiriintyy. Kotitiimi pystyy ratkaisemaan ongelmat ja sisäiset ristiriidat itsenäisesti, mutta osaa myös pyytää ulkopuolista apua tarvittaessa. Tämän toiminnan kautta lapsille ja nuorille herää tietoisuus siitä, mihin ja miten heillä on mahdollisuus omaan elämäänsä vaikuttaa.

Osallistujien kylmässä maailmassa lapsi sijoitetaan lapsikyläkotiin, jossa kaikki käytännön asiat on ennalta päätetty aikuisten toimesta. Lasten suhde aikuisiin on selkeästi säädelty ja suunniteltu. Lapsen huoneen sisustus, vapaa-ajan vietto, harrastukset, lapsen vaatetus ja ulkonäkö ovat aikuisen päätettävissä riippumatta lapsen mielipiteistä. Toiminta lapsikylässä ei ole tasavertaista, vaan vanhemmilla ja ohjaajilla on aina ehdoton auktoriteetti. Lapsen oletetaan kuuliaisesti toteuttavan sääntöjä ja välttävän mielipiteensä esittämistä sekä siitä mahdollisesti syntyviä konflikteja. Aikuiset toteuttavat lasten suhteen ylemmältä taholta saamiaan ohjeita, sääntöjä ja toimintatapoja, eikä tavoitteena ole nähdä lasta itsenäisenä toimijana. Lapsen arviointikykyyn ei luoteta, eikä hänelle anneta vastuuta ikä- ja kehitystason mukaisesti. Jos lapsille opetetaan uusia taitoja, on opetus rutiineja toistavaa opetusta, jossa lapset ovat passiivisia oppilaita. Lapsikylän vanhemmat toteuttavat valmiita kasvatuserityksiä ilman oman toimintansa kyseenalaistamista.

Osallistujien kuumassa maailmassa lapsi nähdään ikä- ja kehitystason mukaisesti ja hänellä on näissä puitteissa mahdollisuus tehdä omaa elämäänsä koskevia päätöksiä. Esimerkiksi 7-vuotias ei saa poistua yksin pihalta ilman aikuisen lupaa, mutta saa



vaikuttaa harrastuksensa valintaan. Kodissa keskustellaan yhdessä asioista ja luodaan ilmapiiri, jossa lapselle annetaan aikaa keskusteluun hänen sitä halutessa. Häntä rohkaistaan sanomaan oma mielipiteensä asioista, vaikka se eroaisi aikuisten mielipiteestä. Lapset ovat arkipäivän toimissa tasavertaisina mukana ja toiminnan tarkoitus on oppia kokemuksien kautta, joka kannustaa lapsia ja nuoria itsenäiseen ja aktiiviseen toimintaan. Aikuisten asenteessa lasta kohtaan korostuvat kunnioitus ja lapsen ymmärtäminen, mutta toisaalta myös turvalliset säännöt ja rajat, joita lapsi tarvitsee. Lapset myös huomaavat että heihin luotetaan ja heille annetaan vastuuta. Toiminta perustuu vuorovaikutukseen, dialogiin ja aitoon kohtaamiseen lasten ja nuorten kanssa.

Ajan kylmässä maailmassa aikuisten tekemät suunnitelmat lapsen tulevaisuudesta eivät perustu lapsen elämäntilanteeseen, persoonaan tai kehitystasoon eivätkä ota huomioon lapsen taustaa. Lapsi ei osallistu suunnitelman tekemiseen eikä hänen äänensä pääse siinä kuuluviin. Suunnitelma voi tähdätä liian pitkälle tulevaisuuteen ilman tietoa lapsen kasvun ja kehityksen nopeudesta tai ottaa huomioon enemmän nykyhetken kuin toivotun tulevaisuuden kehityksen. Suunnitelman aikataulun oletetaan sopivan kaikille lapsille sellaisenaan ja valmista suunnitelmaa käytetään useille lapsille työn helpottamiseksi. Jos esimerkiksi lapsen kehityksessä on ongelmia, tarvittaviin muutoksiin reagoidaan hitaasti eikä tehtyjä suunnitelmia haluta korjata lapsen tarpeiden mukaisesti.

Ajan kuumassa maailmassa kartoitetaan aluksi lapsen tilanne ja kehityksen tarpeet. Lapsen fyysisiä, psyykkisiä ja kognitiivisia valmiuksia tarkastellaan ikä- ja kehitystason mukaisesti. Lapsen tausta, elämäntilanne ja traumat otetaan huomioon kasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Kasvatus tähtää pitkälle tulevaisuuteen ja lopullisena tavoitteena on tasapainoinen aikuisuus. Suunnitelmaa tarkastellaan riittävän usein, jotta välitavoitteiden toteutumista pystytään arvioimaan. Suunnitelmaan tehdään muutoksia lapsen kasvaessa ja muutenkin aina kun tarvetta ilmenee. Lapset ovat myös mukana aikuisten kanssa suunnittelemassa arkipäivän toimintaa, joka pyrkii jatkuvuuteen ja suuntautuu selkeästi tulevaisuuteen.

Instituution kylmässä maailmassa Lapsikylän säännöt ja ohjeet ovat kiveen hakattuja, eikä niitä muuteta vaikka se olisi perusteltua toiminnan kannalta. Jokaisella työntekijällä on selkeä oma rooli, jonka rajojen sisällä halutaan pysyä. Kodin tiimi ei

pysty itsenäiseen päätöksentekoon, eikä pysty ratkaisemaan ongelmia itse vaan tarvitsee ohjeet ja luvan ylemmältä taholta.

Instituution kuumassa maailmassa kodin tiimi on itsenäinen yksikkö, jossa jäsenillä on roolit mutta niistä voidaan myös luopua tarpeen vaatiessa. Toiminta tähtää tavoitteiden saavuttamiseen ja suunnitelmien toteutumiseen, eikä keinoja ole rajattu organisaation taholta liian tiukasti etukäteen. Työntekijät ehdottavat muutoksia toimintaan tarvittaessa ja erilaiset mielipiteet ovat hyväksyttäviä. Vanhemmilla ja ohjaajilla on mahdollisuus muokata Lapsikylän toimintamalleja sekä luoda uusia toimintatapoja.

## 4 Tutkimuksen toteutus

### 4.1 Tutkimuksen tavoite

Opinnäytetyömme tavoitteena on tarkastella kvalitatiivisin menetelmin työntekijöiden käytännön työtä ja arjen toimintaa SOS-Lapsikylissä sosiokulttuurisen innostamisen kautta. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa, joka perustuu työntekijöiden omiin kokemuksiin ja jota voidaan hyödyntää SOS-Lapsikylissä työtä kehitettäessä.

Valitsimme aiheen siksi, että innostaminen on terminä noussut usein esille eri yhteyksissä varsinkin toiminnallisia projekteja arvioitaessa ja se voisi mielestämme tarjota lasten ja nuorten kanssa työskenteleville hyviä keinoja oman työn reflektointiin sekä toiminnan kehittämiseen. Innostamisella on mielestämme mahdollisuus vaikuttaa juuri niihin asioihin, joissa huostaanotetut lapset ja nuoret tarvitsevat tukea.

### 4.2 Tutkimusongelma

Tutkimusongelman määrittely osoittautui haastavaksi. Sosiokulttuurinen innostaminen on niin laaja kokonaisuus, että sen käytöstä on vaikea tehdä luotettavia päätelmiä tässä mittakaavassa, mutta innostamiseen liittyvästä työotteesta ja innostajan asennoitumisesta oli mielestämme mahdollista tehdä havaintoja haastatteleamalla.

Havainnointi olisi tässä tapauksessa ollut vaikeaa, koska läsnäolomme olisi vaikuttanut lasten ja mahdollisesti myös työntekijöiden käytökseen häiritsevästi.

Tutkimuskysymykseksi muodostui lopulta: miten SOS-Lapsikylän toimintaa voidaan arvioida sosiokulttuurisen innostamisen näkökulmasta?

#### 4.3 Tutkimusmenetelmä

Tekemämme opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja pyrkimyksenä on tutkia valittua kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja sen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto (Hirsjärvi – Hurme 2008: 21).

Koska tutkielman tarkoitus oli arvioida Sos-Lapsikylän toimintaa eli hankkia siitä tietoa, valitsimme haastattelun menetelmäksi kerätä aineistoa. Harkitsimme aluksi myös sähköisen kyselylomakkeen käyttämistä, mutta luovuimme ajatuksesta, koska sillä tavoin kerätty tieto olisi jäänyt liian pintapuoliseksi ja sähköinen kysely olisi voinut rajata osan vastaajista pois.

Teemahaastattelu on strukturoidun eli lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto. Siinä pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen, viitekehyksen, ongelmanasettelun ja tutkimustehtävän mukaisesti. Teemahaastattelu vastaa monia kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtia, joita ovat esimerkiksi todellisen elämän kuvaaminen, kohteen kokonaisvaltainen tutkiminen sekä tosiasioiden paljastaminen ja sille on ominaista se, että haastateltavilla on kokemuksia samankaltaisista tilanteista. Teemahaastattelulle on tyypillistä ennalta määritetyt aihepiirit eli teema-alueet, mutta haastattelussa kysymysten tarkka muoto sekä järjestys puuttuvat. Tällä tavalla haastattelusta tulee joustavampi ja haastatteliijoilla on mahdollisuus esittää lisäkysymyksiä ja perusteluja. Teemahaastattelussa on keskeistä pyrkiä löytämään merkityksellisiä vastauksia ja siinä ihmisten tulkinnat sekä heidän kokemansa merkitykset korostuvat. Se sopii tutkimusmenetelmäksi, kun ei tiedetä, millaisia vastauksia tullaan saamaan, ja kun vastaukset perustuvat yksilön omaan kokemukseen. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 75–77.)

Koska työmme kiinnostuksen kohteena oli tutkittavien näkökulma, valitsimme tutkimusmenetelmäksi teemahaastattelun. Haastattelussa pystyimme avaamaan haastateltaville vaikeita käsitteitä ja sanoja sekä varmistaa, että he ovat ymmärtäneet kysymykset. Tärkeä syy teemahaastattelun valintaan oli se, että käyttämässämme innostamisen teoriassa teemat olivat selkeästi jaoteltu.

Valitsimme Gillet'n teorian seitsemästä kylmän ja kuumen maailman elementistä tarkasteluun neljä ensimmäistä, koska ne tuntuivat kuvaavan selkeimmin Sos-Lapsikylän toimintaa. Valitsemamme teemat haastattelurungossa ovat tekeminen eli tässä yhteydessä arjen toiminta, osallistuja eli lasten itsenäisyyden tukeminen, aika eli toiminnan pitkäjänteisyys sekä instituutio eli organisaation toimintatavat ja kulttuuri. Loput elementeistä jätimme käsittelemättä, koska niitä olisi ollut vaikea todentaa pelkkien henkilökunnan haastattelujen perusteella ja niiden käsittely olisi pakostakin jäänyt pintapuoliseksi. Teemat ovat kuitenkin sisällöltään osittain limittäisiä, joten muitakin teemoja sivutaan ajoittain.

#### 4.4 Aineiston kerääminen

Tutkimuksemme kohderyhmänä olivat SOS-Lapsikyliä ohjaajat sekä lapsikylävanhemmat. Rajasimme haastattelun koskemaan näitä henkilöstöryhmiä, koska nämä ryhmät olisivat todennäköisimpiä innostamisprojektien käytännön toteuttajia. Haastattelut toteutettiin Tapiolan ja Kaarinan Sos-Lapsikylissä neljänä eri kertana syys- ja lokakuun aikana 2011. Kaikki haastateltavat suostuivat heti haastatteluun, mutta sopivien haastattelu-aikataulujen kanssa jouduimme näkemään hieman vaivaa, koska esimerkiksi työntekijöiden sairastumiset siirsivät haastattelu-aikatauluja pari kertaa. Haastattelujen alussa kerroimme haastateltaville mihin tarkoitukseen opinnäytetyö tehdään ja sen ettei heidän henkilöllisyytensä ei tule työssä näkyviin. Haastatelluille kerrottiin myös, että mahdolliset lasten nimet ja muut tunnisteet tullaan poistamaan aineistoa purettaessa. Kaikki haastattelut nauhoitettiin haastateltavien suostumuksella.

Ryhmähaastattelulla tavoitellaan keskustelua tutkijan valitsemasta aiheesta tai teemoista. Ryhmähaastattelun hyvä puoli on, että haastateltavat saavat tilanteessa

tukea toisiltaan ja he voivat tehdä huomioita sekä kommentoida toistensa puheenvuoroja. Haastattelun avulla voidaan syventää saatavia tietoja ja annetuille vastauksille voidaan pyytää haastateltavalta myös perusteluja. Haastattelijan tehtävä on käynnistää haastattelu, saattaa se loppuun ja huolehtia, että haastateltavat pysyvät halutussa aiheessa ja että jokainen osallistuja pääsee mukaan keskusteluun. (Eskola – Suoranta 2008: 95–98.)

Haastattelut toteutettiin ryhmähaastatteluina eli paikalla oli samalla kertaa enemmän kuin yksi haastateltava. Haastateltavia oli yhteensä 9 ohjaajaa ja 2 vanhempaa ja haastattelut etenivät etukäteen laaditun teemahaastattelurungon pohjalta. Haastattelurunkoa muokattiin ensimmäisen haastattelun perusteella, koska osa kysymyksistä oli kysymyksenasettelun suhteen epäselviä ja niitä piti selventää haastateltaville. Lisäksi jätimme pois kysymykset, jotka koskivat sosiaalista suhdetta Lapsikylässä, koska vastaukset tulivat ilmi jo muiden kysymysten kautta. Seuraavissa haastatteluissa tämä osoittautui oikeaksi ratkaisuksi.

#### 4.5 Aineiston analysointi

Tutkimuksen aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä ja analyysin tarkoituksena on luoda sanallinen ja selvä kuvaus tästä ilmiöstä. Laadullisen aineiston analyysin on tarkoitus selkeyttää aineistoa ja tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysillä pyritään myös tiivistämään aineisto kadottamatta kuitenkaan sen sisältämää informaatiota. Laadullinen aineisto voidaan analysoida joko teorialähtöisesti, aineistolähtöisesti tai teoriasidonnaisesti. Teorialähtöisellä teemojen muodostamisella tarkoitetaan jonkin viitekehityksen tai teorian kautta ohjautuvaa teemoittelua. (Tuomi – Sarajarvi 2009: 97, 113)

Laitteelle tallennettu valmis aineisto voidaan purkaa kahdella eri tavalla: litteroimalla tai päätelmien teolla suoraan tallennetusta aineistosta. Litterointi voidaan tehdä koko haastatteludialogista tai valikoiden, niin että tutkija litteroi vain haastateltavan puheen tai teema-alueet. (Hirsjärvi – Hurme 2008: 138.)

Purimme haastattelut litteroimalla koko aineiston. Kaikki vuoropuheet merkittiin tekstiin haastateltavan ensimmäisellä nimikirjaimella ja heille annettiin istumajärjestyksen

mukaan tunnisteeksi oma koodikirjain. Lopullista tiivistettyä ja litteroitua aineistoa tuli yhteensä seitsemäntoista A4-sivua. Tämän jälkeen ryhmittelimme haastateltavien vastaukset teemojen mukaan ja vertailimme vastauksia keskenään. Kaikista teemoista löytyi haastattelujen perusteella selkeät aihealueet, joita tarkastelimme lähemmin.

Teemahaastatteluaineistoa voidaan lähteä purkamaan kortiston avulla. Kortisto jaetaan tutkimuksessa käsiteltävien teemojen mukaan ja saman henkilön samaa teemaa koskevat vastaukset voidaan kerätä yhdelle kortille. Näin tehdään jokaisen haastatteluaineiston kanssa, jolloin syntyy teema-alueittain kasattu kortisto koko aineistosta. Lopullisia päätelmiä tehdään kortistoa yhdistämällä ja niputtamalla teema-alueita yhteen. Näin saadaan kokonaiskuva myös tuloksista. (Hirsjärvi – Hurme 2008: 141.)

Aineiston purkamisessa ja kokoamisessa käytimme apuna teemakortistomenetelmää eli teemoittelua. Ensin keräsimme jokaisesta haastattelusta kertyneen materiaalin omiksi nipuiksi, joita luimme useampaan kertaan alleviivaten haastattelurungon teemoja tekstistä. Tämän jälkeen nimesimme kortteja eri teemojen mukaan. Korttien teemat tulivat suurimmaksi osaksi teemahaastattelurungosta mutta myös aineiston pohjalta. Tämän jälkeen luimme jokaisen haastattelunipun vielä tarkasti samalla kirjoittaen teemakortistoon kyseisestä aiheesta nousseita ajatuksia ja kommentteja. Aivan loppuun kävimme läpi vielä uudelleen litteroitua aineistoa ja etsimme kiinnostavia näkökulmia, jotka olivat työn kokonaisuuden kannalta mielenkiintoisia ja merkityksellisiä.

#### 4.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa mainitaan tärkeimpinä eettisinä periaatteina yleensä informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys (Hirsjärvi – Hurme 2008: 20). Haastattelututkimuksessa työn luotettavuutta voidaan tarkastella useasta näkökulmasta. Varsinkin teemahaastattelussa laadukkuutta voi tavoitella sillä, että tehdään hyvä haastattelurunko. Haastattelussa haastattelijan kokemus sekä mahdollinen haastattelukoulutus ovat myös keinoja, joilla aineiston laatua voidaan parantaa. Haastattelujen litterointi on tärkeä tehdä niin nopeasti kuin mahdollista, varsinkin jos tutkija itse haastattelee ja litteroi aineiston. Haastatteluaineiston luotettavuus riippuukin sen laadusta. Jos luokittelu on ollut

sattumanvaraista, tai vain osaa haastateltavista on haastateltu, tai tallenteiden kuuluvuus on ollut huonoa, ei aineistoa voida sanoa luotettavaksi. (Hirsjärvi – Hurme 2008: 184–185.)

Tutkimuksen haastatteluihin osallistuminen oli täysin vapaaehtoista eikä haastateltavien henkilöllisyys ole tunnistettavissa. Käytetyistä lainauksista ei käy ilmi haastateltujen ikä tai sukupuoli, koska työyhteisöt ovat niin pieniä, että tämän perusteella tunnistaminen olisi mahdollista. Haastatteluissa pyrittiin käyttämään ainoastaan termejä ja käsitteitä, jotka kaikki osallistujat ymmärtävät. Haastatteluun osallistuneille henkilöille selvitettiin tutkimuksen tavoitteet, menetelmät sekä heidän oikeutensa. Haastattelunauhat litteroitiin sanasta sanaan kirjalliseen muotoon heti haastattelujen jälkeen. Näin koko haastattelutilanne oli vielä tuoreessa muistissa. Litteroinnissa ei ollut erityisiä ongelmia äänenlaadun tai puheen ymmärtämisen suhteen.

Suunnittelimme haastattelurunkoa tarkasti ja haastattelun teemat tarkentuivat sekä syventyivät työprosessin aikana. Teema- sekä ryhmähaastattelut olivat aivan uusia menetelmiä kummallekin haastattelijalle, joten luimme siihen liittyvää kirjallisuutta kattavasti. Haastattelujen tekeminen tuntui helpottuvan kokemuksen myötä, ja samalla teemat alkoivat tulla luontevammin esille haastatteluissa. Haastattelujen alussa korostimme myös sitä, että kaikki mielipiteet ja ajatukset ovat tervetulleita ja hyödyksi tutkielmaamme varten. Näin pyrimme välttämään sitä, etteivät haastateltavat uskalla kertoa negatiivisia asioita Lapsikylän toiminnassa.

## 5 Tutkimustulokset

### 5.1 Tekeminen

Aineistosta nousi esille tekemisen osalta kaksi pääkohtaa: arjen toiminta sekä ajan antaminen lapselle. Niiden yhteensovittaminen ei aina ole yksinkertaista, mutta ilman selkeää ja suunnitelmallista arkea lapsikylän toimintaa olisi vaikeaa toteuttaa.

### 5.1.1 Arjen toiminta

Lapsikylän toiminnan tavoitteena on normaalin päivärytmin saavuttaminen ja arjen pyörittäminen, kuten missä tahansa kodissa. Ruoka, välipalat, päiväunet, leikit, ulkoilu, läksyt, karkkipäivät, nukkumaanmenoajat ja heräämiset yritetään toteuttaa aikaisemmin sovittujen aikojen mukaisesti. Viikonloppuisin lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa enemmän omiin harrastuksiinsa ja vapaa-aikaansa. Tekemisen muodot vaihtelevat perhekohtaisesti, mutta rutiinit ovat tärkeitä lapsien turvallisuudentunteen takia. Liiallisen viihdykkeen järjestäminen lapsille nähtiin siksi pahimmillaan arjen toimintaa sekoittavana negatiivisena asiana.

Toiminnassa on kuitenkin tärkeää toimia lasten ehdoilla ja arjen tavoitteet voivat olla hyvin yksilöllisiä riippuen lapsista. Lasten tullessa Lapsikylään heillä ei välttämättä ole päivärytmistä ja arjesta minkäänlaista käsitystä. Toki monet lapsista Lapsikylään tulevat jonkun toisen laitoksen kautta, jossa arjen rutiineja on jo harjoiteltu.

Lapsia kannustetaan aluksi olemaan lapsia, koska omissa perheissään lapset ovat usein olleet tasavertaisia aikuisten kanssa, joutuneet olemaan liian itsenäisiä sekä tekemään liian varhaisessa vaiheessa itsenäisiä päätöksiä esim. biologisten vanhempien päihteidenkäytön takia. Lapset ovat voineet joutua elämään vanhempinsa vuorokausirytmisiä.

Aikaisemmin lasten elämä on saattanut olla mitä hyvänsä. Jos biologiset (vanhemmat) on rypänny yöt, niin eihän lapset pysty nukkuu, ennen kun vanhemmat on sammunu. (ohjaaja B)

Säännöllinen vuorokausirytmä nähtiin tärkeänä ja moneen asiaan vaikuttavana: lapsen lepoon, säännöllisiin ruoka-aikoihin ja turvallisuudentunteeseen. Korjaavalla arjella nähtiin olevan tärkeä rooli myös lapsen lapsikyläkotiin asettumisen kannalta. Arjen rytmin myötä kylän säännöt ja toimintatavat tulevat myös samalla tutuiksi. Lapsi kokee olevansa osa yhteisöä ja osaavansa toimia siinä.

Lapsille on tärkeää opetella normaalia elämää, mihin kuuluvat myös rajat ja säännöt. Sääntöjen ja ohjeiden antaminen arkisissa asioissa, kuten pukemisessa, ruokailussa, läksyissä, kotiintuloajoissa nähtiin tärkeänä lasten arjen kannalta. Arjen toiminnassa tärkeänä nähtiin myös luottamuksen syntyminen lasten kanssa. Luottamus antaa myös



mahdollisuuden tasavertaiseen kohtaamiseen sekä lasten ja aikuisten väliseen kanssakäymiseen. Luottamus vaikuttaa myös siihen, miten lapset uskoutuvat aikuisille omista asioistaan.

Osalla lapsista tausta voi vaikuttaa esimerkiksi kehitysviivästymien kautta, mutta myös tietynlaisena omatoimisuuden ja aloitteellisuuden vähäisyytenä. Monessa yhteydessä tuli esille sama asia, huostaanotetut lapset vaikuttavat aloitekyvyn ja asioihin tarttumisen suhteen passiivisemmilta kuin mitä heidän kehityksensä perusteella olisi muuten voinut olettaa. Varsinkin jos he vertasivat kylän lapsia esimerkiksi omien sukulaistensa samanikäisiin lapsiin.

Kyllä meillä ainakin on monta lasta semmosta, että saa kuskata paljon enemmän melkein selästä taluttaen: tee nyt tuo ja tuo, mene kouluun jne. Ne on vähemmän omatoimisia, joku puhti niiltä on poissa iästä riippumatta." (vanhempi B)

Asia ei kuitenkaan ollut yksiselitteinen, eikä sen määrittely tai ilmenemismuotojen löytäminen ollut helppoa. Tiettyjä yhteneväisyyksiä lasten käytöksestä tältä osalta haastateltavat löysivät. Esimerkiksi aktiivinen sosiaalisten suhteiden luominen kylän ulkopuolella koettiin lasten osalta vähäiseksi. Lasten vertailu ja arviointi tässä suhteessa koettiin kuitenkin vaikeaksi, eivätkä työntekijät halunneet tehdä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä vaikka heidän kokemuksensa mukaan asia näkyi arjessa.

### 5.1.2 Aikaa lapselle

Lapsikylässä eletään aikataulujen mukaan. Kotipalaverissa suunnitellaan mitä ohjaajat ja vanhemmat tekevät tietyn lapsen kanssa. Tämä työnjaon tavoitteena on mahdollistaa kahdenkeskinen aika lapsen kanssa.

Olis ihanteellista, jos yksilöllistä aikaa olis aina mahdollisuus tarjota...mul on yhen pojan kanssa sellaset systeemit, et mä oon kerran viikossa sen kanssa, pelaillaan ja ollaan ja keksitään jotain tekemistä pari tuntia. (ohjaaja A)

Yksilöllistä aikaa lapsille ei kuitenkaan ole aina helppo järjestää, koska lapsen tarve aikuisen kanssa vietettävälle kahdenkeskiselle ajalle ei katso aikatauluja. Aikuisen

velvollisuudet ja kiireet eivät saisi vaikuttaa niin, että lapselle jäisi tunne siitä, ettei aikuiselle ole ikinä aikaa.

Jos on vartti aikaa ja lapsella tunnin juttu, se pitäisi aikatauluttaa niin, ettei lapsi tajua aikuisen kiirettä. Kyllä se on välillä aika tuskallista. (ohjaaja F)

Ainakin silloin kun on monta lasta ja ne on pienempiä, niin päivittäin ja monta kertaa päivässä tulee se tunne ettei ole aikaa. Se on kauhean aikaa vievää niiden kanssa keskustella ja toimia. Sitten kun ne tulee isommaks... Nyt niinku löytää sitä aikaa. (vanhempi B)

Vastauksista kuvastui yleisemminkin se, että kaikki vastaajat pitivät kahdenkeskeisen ajan antamista lapselle tärkeänä. Haastateltavat olivat myös miettineet työn organisointia tältä kannalta ja yrittivät aktiivisesti löytää ratkaisuja lasten kannalta oikeudenmukaisen ajankäytön suhteen. Aikaa haluttiin antaa tasapuolisesti kaikille lapsille, ilman että esimerkiksi vaativammat lapset veisivät aikaa enemmän syrjäänvetäytyviltä lapsilta.

Ajan antaminen lapselle ei ollut pelkästään organisointiin ja aikatauluun liittyvä asia, vaan aikuiset puhuivat myös lapsen kohtaamisesta ja aidosta läsnäolosta lapsen kanssa. Lasta ja hänen mielipiteitään kunnioittava suhtautuminen auttaa luottamuksen ja yhteyden synnyssä. Asia ei ollut yksiselitteinen tai helposti määriteltävä, mutta kaikki tuntuivat olevan yhtä mieltä siitä, että lapsi kyllä huomaa jos aikuinen ei ole tilanteessa aidosti läsnä.

Kun lapsi kokee, että aikuinen on läsnä, hän tulee puhumaan. (ohjaaja I)

Lapsen saa kertomaan enemmän, kun ei vähättele hänen mielipiteitään ja tunteitaan. (vanhempi B)

Se on hyvin vaikea pukea sanoiksi. Se ilmenee kaikilla tavoilla, ei pelkästään ystävällisinä sanoina. Ollaan aidosti läsnä, oleminen on rentoa ja lasta kuullaan aidosti. Ei sitä osaa oikein selittää. Se lähtee yhteisistä hetkistä ja miten ne luodaan. Ruokailu on siinä yks. Se päivän ruoka, ei se oo pelkkää syömistä, kyllä siinä aina jotain keskustellaan. (vanhempi A)

Ajan antaminen lapselle lähtee luottamuksen ja kiintymyssuhteen syntymisestä. Näiden syntymisessä on välttämätöntä aito läsnäolo ja lapsen rehellinen kohtaaminen, joka

samalla merkitsee lapsen hyväksymistä taustoineen. Vaikka asia oli vaikea pukea sanoiksi, kaikki aikuiset olivat samaa mieltä siitä, että lapsi vaistoaa ja huomaa helposti aikuisen epävarmuuden tai epäaitouden. Lasta ei myöskään saa vähätellä, eikä lapselle saa muodostua kuvaa, että hänen taustansa vaikuttaa aikuisen suhtautumiseen.

## 5.2 Osallistuja

Aineistosta nousi esille osallistuja-teeman osalta kolme pääaihetta: lasten mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä ja itsenäisiin valintoihinsa sekä aikuisten auktoriteetti. Aiheet kytkeytyivät toisiinsa siten, että aikuisten toiminnalla voi olla joko aktivoiva tai passivoiva vaikutus lasten suhteen. Toisaalta nähtiin selkeän auktoriteetin hyödyt esimerkiksi rajojen asettamisessa lapsille, mutta tarpeetonta itsekorostamista tulisi välttää ja auktoriteetin tulisi perustua lapsen luottamuksen voittamiseen ja oikeudenmukaisuuteen.

### 5.2.1 Lasten vaikutusmahdollisuudet

Kodista riippuen lapset pääsevät omalta osaltaan vaikuttamaan sen arjen suunnitteluun. He tuovat toiveitaan ja ideoitaan suullisesti esille. Lapset ovat oppineet siihen, että heitä kuullaan tietyissä asioissa aika hyvinkin. Joissain kodeissa kodin säännöt on suunniteltu ja käyty yhdessä läpi. Myös kerhoissa kysellään lasten mielipiteitä, ja ohjaajat pyrkivät ottamaan lapset mukaan sisällön suunnitteluun.

Joissain kodeissa järjestetään kotikokouksia, mihin osallistuvat kodin aikuiset ja lapset yhdessä. Niissä lapset voivat tuoda toiveitaan ja ideoitaan esille sekä vaikuttaa kodin asioihin, kuten esimerkiksi nukkumaanmenoaikoihin, kotiintuloaikoihin, kännykän käyttöön ja pelikoneaikoihin

Lapset kokee itse että heitä kuullaan ja mahdollisuuksien mukaan otetaan huomioon. Perustellaan tietysti myös asioita, mitä ei voi toteuttaa. Siellä tulee se lapsi kuulluksi. Se on se foorumi, missä voi jutella. Paljon sellaisia huomioita on tullut lapsilta, mikä aikuiselta saattaa välillä unohtua tässä kaikessa hulinassa. (ohjaaja F)

Kotikokouksien lisäksi lapsille järjestetään myös nuortenpalavereja, missä he saavat ilmaista mielipiteensä epäkohdista ja olosuhteistaan. Tavoitteena on rohkaista lapsia tuomaan julki ajatuksiaan sekä oppia vaikuttamaan omiin asioihinsa aktiivisesti.

Lapsen elämää koskevien päätösten kannalta tärkeimmässä roolissa on asiakassuunnitelma. Siinä tehdään ehkä suurimmat lapsen arkeen vaikuttavat päätökset eli sovitaan tapaamiset biologisten vanhempien sekä sukulaisten kanssa. Lisäksi kaikki sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijän hyväksynnän vaativat asiat käsitellään asiakassuunnitelmanneuvottelussa.

Mun mielestä nää meidän vanhemmat lapset ainakin on ymmärtäneet, että se assu on yks erittäin tärkeä paikka vaikuttaa ja esittää toiveitaan. (vanhempi A)

Meillä on ainakin silleen, että ennen kotipalaveria tai asiakassuunnitelmapalaveria lapsilta kysytään mitä he haluavat siellä tuoda esille tai pyytää tai toivoa. Joskus sitä viestiä välitetään sitten itse, mutta nykyäänhän noi lapset juttelee itsekin kahdestaan sossun (sosiaalityöntekijä) kanssa ennen palaveria samana päivänä. (vanhempi A)

Sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijä tekee suurimmat lasta koskevat päätökset. Harva lapsi kuitenkaan edes tietää oman sosiaalityöntekijän nimeä tai ymmärtää päätöksentekoketjun toimintaa. Monesti lapsilla saattaa esimerkiksi olla käsitys, että kylänjohtaja tekee monia heitä koskevia päätöksiä tai että kuka tahansa aikuinen voi ratkaista esimerkiksi biologisten vanhempien tapaamisten aikatauluihin liittyviä ongelmia.

Olisi tärkeä, että esim. 12-vuotiaasta ylöspäin lapsi näkisi mitä hänen asioistaan puhutaan asiakassuunnitelmassa ja hänellä on tähän oikeus. On kuitenkin vallitseva tilanne, etteivät lapset osallistu niihin. Sinne ei jostain syystä tulla, vaikka tilaisuudessa tehdään suuret linjanvedot. Onko syynä huostaanoton seurauksena tapahtunut alistuminen? En tiedä. (ohjaaja C)

Aika harvalla varmaan on se fiilis, et voi vaikuttaa siihen mitä asiakassuunnitelmassa sovitaan. Sitä olis tarkoitus alkaa työstämään, siihen pitäis saada muutos, että tulis se fiilis että saa oikeisiin asioihin vaikuttaa. Sitä pitäis kodeissakin työstää enemmän. (ohjaaja B)

Asiakassuunnitelman teon osalta havaitsimme kylissä eroja: Kaarinan kylässä on viimeiset 1,5 vuotta suunnitelmallisesti kannustettu lapsia osallistumaan omaan

asiakassuunnitelmaansa ja tämä on tuottanut tulosta. Tapiolassa tehdään myös työtä sen eteen, että lapset saataisiin osallistumaan asiakassuunnitelmaan, mutta tämä työ on vasta alussa ja asiaan on alettu kiinnittämään ohjaajien mukaan enemmän huomiota. Toisaalta kylän ikärakenteessa lapsien osalta on myös eroja ja esimerkiksi Tapiolassa yli 12-vuotiaita nuoria on huomattavasti enemmän.

Kaarinan kylässä oli kolme vuotta sitten tilanne se, ettei kukaan lapsista osallistunut asiakassuunnitelman tekoon. Aluksi lähdettiin siitä, että panostettiin lasten kuulemiseen yleisesti. Sosiaalityöntekijät ovat ohjaajien mukaan tehneet ensiksi arvokkaan työn siltä osalta, että ovat selittäneet lapsille mitä asiakassuunnitelma pitää sisällään. Päämääränä ja tavoitteena on, että joskus kaikki yli 12-vuotiaat lapset osallistuvat omaan asiakassuunnitelmaansa.

Lapsille assu (asiakassuunnitelma) on äärettömän tärkeä asia: he joutuvat kohtaamaan oman taustansa. Keskustellaan vaikeistakin asioista, mutta keskustellaan heistä. Aina he eivät kestä kaikkea, eivätkä voi olla liian kauaa. Mun mielestä on ollut tosi hyviä juttuja, mitä tiedän muutamia nuoria, jotka ovat käyneet. (ohjaaja E)

Tapiolassa vanhempien haastattelussa kävi ilmi, että toisen kodin kaikki yli 12-vuotiaat lapset osallistuvat asiakassuunnitelmaan, kun taas toisesta kodista yksikään lapsista ei osallistu. Molemmat vanhemmat pitivät lasten osallistumista asiakassuunnitelmaan tärkeänä, mutta selkeää syytä lasten haluttomuuteen osallistua ei löytynyt.

Meillä kyllä lapset ei osallistu, kun niiden biologisten kanssa on niin vaikeeta... Meidän lapset ei kyllä oikein halua olla missään muissakaan palavereissa, en tiedä mistä se kertoo? Ei kai niitä säilyteltykään oo, mutta jotenkin se vaan on näin. (vanhempi B)

Alkaa ne olla tietysti iän puolesta jo muutenkin sellasia väkääjiä, mutta jotenkin ne puhuu noista sossuista vähän oudosti tällä hetkellä... Mutta en tiedä mistä kaikki johtuu. Varmaan osaltaan siitä jos siinä on sellasta ristiriitaa biologisten (vanhempien) ja sossun välillä, niin se vaikuttaa lapsiin. (vanhempi B)

Vanhemmat arvelivat, että syy haluttomuuteen voisi johtua osaltaan lasten murrosiästä ja osaltaan biologisten vanhempien negatiivisesta suhtautumisesta sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijään tai itse huostaanottoon. On mahdollista, että vanhempien suhtautuminen heijastuu myös lapsiin. Vanhempien esimerkki voi vaikuttaa lapsiin

tahattomasti, mutta vanhemmat voivat myös tarkoitushakuisesti siirtää negatiivisia asenteitaan lapsiin.

### 5.2.2 Itsenäinen toiminta

Lapset pyritään ottamaan mukaan arjen suunnitteluun sekä itsenäiseen toimintaan yksilöllisten taipumusten, iän ja kehitystason mukaisesti. Huostaanotettujen lasten kanssa pitää kuitenkin muistaa, että kronologinen ikä ei välttämättä vastaa lapsen henkistä kehitystasoa ja lapsi voi olla eri kehitysvaiheessa kuin mitä ikätaso edellyttäisi.

Jos puhutaan 15-vuotiaasta joka on 12-vuotiaan tasolla ja sit joku pitää sitä 15-vuotiaana, niin se on vaarallista: "kyllä sun pitäis osata, kun sä oot jo 15!" Vaaditaan liikaa ja lapsi kokee, ettei osaa. (ohjaaja E)

Lapsen kasvun seuraaminen ei aina ole helppoa kotona, sillä lapsen kanssa ollaan niin tiiviisti tekemisissä, että muutosta ei aina huomata. Lapsen ikä ja kehitys voidaan nähdä myös eri tavalla riippuen aikuisesta. Ei ole kuitenkaan helppo sanoa kenen näkemys on oikea ja kenen näkemyksen perusteella päätökset tehdään. Lapsi voi myös näyttäytyä arjessa erilaisena kuin esimerkiksi kerhotoiminnassa tai koulussa.

Jos joku on vähän heikompi jossain asiassa, niin sitä pitäisi ensin tukea ja vasta sitten opettaa pärjäämään itse. Joillain lapsilla oon nähnyt tarpeelliseksi heikon itsetunnon takia muistaa kehua usein. Tietysti ei siinä saa vetää yli, että joka asiasta kehuu. (vanhempi A)

Johtuen lasten tarpeesta saada olla lapsia, tämä kannustaminen saattaa joskus aiheuttaa tahattomasti lapsen passivoitumista. Aina ei ole helppo nähdä, missä vaiheessa alun kannustamisesta pitäisi vaihtaa itsenäisyyden tukemiseen ja kannustamista liian pitkään jatkettaessa on vaarana lapsen tottuminen siihen että aikuinen tekee asiat hänen puolestaan.

Kylän kulttuuri on myös ollut sitä, että on myös vaadittu että lapsia palvelaan ja annetaan olla lapsia. Se vaan tuppaa venymään, että annetaan olla lapsia, ei vaadita, koska eivät ole saaneet omassa kodissaan olla lapsia. (vanhempi A)

Tämän johdosta esimerkiksi harrastuskyytien osalta lapsia on alettu kannustamaan omatoimisuuteen. Tavoitteena on, ettei lasta automaattisesti viedä autolla joka paikkaan. Nykyään lapset liikkuvatkin enemmän itsenäisesti joukkoliikennevälineillä.

Omatoimisuuteen kannustaminen alkaa pienistä asioista, eikä tarkoitus ole että lapsen elämässä tapahtuu suuri muutos. Tavoitteena on vain saada lapsi ymmärtämään, että hän pystyy tekemään asioita itsenäisesti.

Loppujen lopuksi pienistä asioista opetellaan itsenäisyyteen, esim. voileivän tekemisestä, niin että hakee tarvikkeet itse jääkaapista. "Tee itse leipäsi ja syö se - ilman aikataulua!" Nää lähtee pienistä jutuista. Joku harjoittelee 17-vuotiaana ensimmäisen kerran sitä, että laittaa kännykän itse soimaan aamulla, se on iso tavoite hänelle. Ne on pieniä askeleita. (ohjaaja H)

Ja kun pihakeinu hankittiin, niin kyllähän se vähän kauemmin kesti se keinun kasaaminen, mut ne oli tyytyväisiä kun ne sen oli tehny ja jotain siitä oppi. Ja näkee että voi tehdä jotain ite, eikä soita heti kasaajia paikalle. (ohjaaja B)

Kun lapsia otetaan mukaan arkipäiväiseen toimintaan, tavoitteena on sekä oppia käytännön taitoja että kannustaa ja rohkaista lasta oma-aloitteisuuteen ja itsenäisyyteen. Lapsia voidaan aluksi ottaa vaikka mukaan ruokaostoksille, aikuisen toimiessa esimerkkinä.

Jos tuntuu siltä, niin lapsi voi käydä yksin pyörällä kaupassa, lisätään sitä uskallusta: "kyllä sä osaat, mä luotan suhun". (ohjaaja E)

Lasta kannustetaan myös kehittämään omaa ajatteluaan ja hänelle perustellaan asioita, jotta lapsi osaisi tarvittaessa vaatia perusteluja myös itseään askarruttaviin asioihin.

Pistän lapset välillä ajattelemaan, en sano et asia on näin ja sillä selvä. Et ne funtsis miks näin toimitaan. (ohjaaja A)

Rajanveto lapsen itsenäisyyteen kannustamisen ja lapsena olemisen oikeuden välillä on toisinaan häilyvä. Nämä elementit eivät myöskään ole toisiaan poissulkevia. Haastateltavat olivat kuitenkin yleisesti sitä mieltä, että on tärkeää pohtia ovatko lapsen kannustamiseen käytettävät keinot aktivoivia vai passivoivia. Yhdessä tekemisen suhteen nähtiin myös positiivisena asiana konkreettinen palaute lapsilta, jotka olivat silminnähden ylpeitä onnistumisistaan.

### 5.2.3 Auktoriteetti

Lapsikylässä aikuinen päättää asioista ja on tietoisesti auktoriteetti. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä ettei lasta kuunneltaisi tai hänen mielipiteitään otettaisi huomioon. Aikuisen ja lapsen suhteessa ei siis tavoitella tasavertaisuutta päätöksenteossa, vaan asettumista lapsen asemaan. Toiminta on aikuisjohtoista mutta lapsilähtöisesti. Lapsen nähtiin myös oppivan käymään keskustelua aikuisten kanssa ja perustelemaan omia mielipiteitään. Tasavertainen kohtaaminen voi vaikuttaa myös joustoon sääntöjen noudattamisessa.

Jos auktoriteetti otetaan reilulla tavalla käyttöön, niin se terve luottamus ja tasavertaisuus tulee... Että asioista voi välillä joutua. Hirveen helposti käy se, et lapset provosoituu jos otetaan ylivalta. (ohjaaja B)

Työntekijöiden näkökulmasta auktoriteetista luopuminen voi olla jossain tilanteissa myös tavoitteellista. Sillä voidaan osoittaa lapsille luottamusta, antaa heille vastuuta omista asioista ja kasvattaa omatoimisuuteen.

Oltiin viikonloppu mökillä ja päätettiin etukäteen että lapset saa itse ehdottaa mitä tehdään. Vasta siinä kohdassa kun näytti, että menee vähän yli, puututtiin tilanteeseen. Se toimi - lapset ymmärsivät itsekkin, kun olivat saaneet vastuuta ja vapautta, että kun aikuinen sanoo niin pitää rauhoittua. Se tuli kuin itsestään, että kuka määrää. (ohjaaja I)

Ryhmässä tapahtuvassa toiminnassa, esimerkiksi kerhossa, aikuinen on tilanteen vetäjä eli auktoriteetti. Lapset otetaan kuitenkin jo suunnittelussa mukaan ja heille annetaan tilaa olla oma itsensä. Normaalisissa arjen toiminnassa aikuinen voi olla lasten kanssa tasavertainen, mutta aikuisen tulee kuitenkin olla se, joka asettaa lapselle rajat ja johon lapsi voi luottaa yllättävissäkin tilanteissa.

Jos on esimerkiksi kriisitilanne tai tehty jotain mitä ei ole sovittu, niin auktoriteetin pitää ottaa asia hoitaakseen ja sitten palata pikku hiljaa tasavertaisuuteen päin, lähteä sovittelemaan ja kuuntelemaan lasta. (ohjaaja F)

Jos on vapauksia saanut ja se menee ihan pieleen, niin silloin se auktoriteetti on tarpeen. (vanhempi A)



Kodin ja arjen säännöt sekä lapsen velvollisuudet toimivat sitouttamalla paremmin kuin pelkällä auktoriteetilla. Ne käydään ensin lapsen kanssa keskustelemalla läpi ja lapselle perustellaan miksi häneltä odotetaan tiettyjä asioita.

Se on sitouttamista ja siinä tulee taas tää auktoriteetti, että jos lapsi sanoo "ettei häntä kiinnosta", niin auktoriteetti tulee ja sanoo, et "me ollaan sovittu". (ohjaaja F)

Mä voisin tehdä paljon enemmänkin itsenäisiä päätöksiä, mutta oon ottanut sen linjan että sitoutetaan kaikki tähän kun yhdessä päätetään. (vanhempi A)

Tietysti jos jotain oikeuksia saa, niin velvollisuudetkin kasvaa. Se on sellasta kaupankäyntiä ja tasapainoilua. Lähempänä täysi-ikää saa varmasti päättää aika itsenäisesti - siihen asti kun ne hommat sujuu! Jos se ei suju, niin sitten otetaan taas takaspäin ja haetaan sitä rajaa. (vanhempi A)

Haastattelussa kävi ilmi, että auktoriteettia ei ole helppo tarkastella, sillä siihen liittyi monia negatiivisia mielleyhtymiä niin aikuisten kuin lastenkin osalta. Kaikki haastateltavat pitivät auktoriteetin käyttöä välttämättömänä, mutta suhtautuivat samalla kriittisesti pelkän auktoriteetin liialliseen käyttöön. Arjen suhteen pidettiin selvänä sitä, että varsinkaan pienten lasten kanssa aikuinen ei voi olla tasavertainen. Tasavertaista suhtautumista lapsiin sinänsä pidettiin tärkeänä, jotta lapseen ei suhtauduttaisi vähättelevästi. Tasavertainen suhtautuminen auttaa myös luottamuksen syntymisessä aikuisen ja lapsen välille, sillä lapsi kokee että hänen tunteitaan ja mielipiteitään pidetään tärkeinä.

### 5.3 Aika

Lapsen asioiden suunnittelu alkaa yleensä jo ennen kylään muuttoa: mietitään esimerkiksi mihin kotiin hän iän puolesta sopisi, minkälaisia sosiaalisia sisaruksia kodissa olisi, miten suhteet heihin muodostuisivat ja mihin kouluun hän voisi mennä. Lapsen muuttaessa kylään häntä yleensä aluksi kannustetaan olemaan lapsi.

Aikaisemmassa elämässä ennen lapsikylää lapset ovat joutuneet olemaan aivan liian itsenäisiä ja tekemään liian varhaisessa vaiheessa liian itsenäisiä päätöksiä. (ohjaaja C)

Lapsen elämää on tarkoituksenmukaista suunnitella lapsikylässä noin puoli vuotta eteenpäin. Vuosi olisi lapsen kasvun kannalta aivan liian pitkä aika ja puoli vuotta on sopivasti myös asiakassuunnitelmaneuvoittelujen väli. Lapselle laaditaan kasvatussuunnitelma, joka lähtee hänen taustastaan ja tarpeistaan liikkeelle. Hyvinvoinnin ja valmiuksien arvioinnissa lapselta ja työntekijöiltä kysytään laaja-alaisesti lapsen elämästä: miten lapsi viihtyy kylässä, miten koulussa tai päiväkodissa menee, onko lapsella kavereita ja harrastuksia ja mitä lapsi tekee vapaa-aikanaan.

Kasvatussuunnitelmaa voidaan tarkastella kuukausittain kotipalaverissa, jos tarvetta ilmenee. Vaikka lapsen elämää suunnitellaan aina puoli vuotta kerrallaan, ovat tavoitteet ja näkökulma aina pidemmällä. Lähellä täysi-ikäisyyttä itsenäistyminen on jo suunniteltu monelta osin: jälkihuollon työntekijä alkaa tehdä yhteistyötä lapsen ja vanhempien kanssa. Tavoitteena on, että lapsi muuttaa alaikäisenä asumisharjoittelutaloon, jossa hän saa tutussa kyläympäristössä harjoitella yksin asumista aikuisen valvonnassa. Eräs ohjaaja myös sanoi, että hänen henkilökohtaisena tavoitteena on ”nähdä kun kodin lapset lähtevät kylästä”, eli tässä tapauksessa aikajänne on noin kymmenen vuotta.

Lasten vointi on pääasia, jos esim. viikkorytmi on liian tiivis, niin se vaikuttaa kaikkeen. Lapsilähtöisesti, arjen rutiinit lapsen ehdoilla. (ohjaaja D)

Lapsen kehitystaso ja käsitys ajasta vaikuttavat myös siihen miten pitkälle tulevaisuuteen suunnitelmia tehdään ja missä vaiheessa niistä on tarkoituksenmukaista kertoa lapselle itselleen.

Jos mä heitän tästä omasta piiristä: 11v. niin viikko eteenpäin, 14v. pari kuukautta ja tää isoin kattoo jo tonne vuoden päähän elämänsä. 16-vuotias vois elää vaan tässä päivässä, mut se oikeasti miettii tulevaisuutta, mistä mä oon erittäin tyytyväinen. (vanhempi A)

Ikä ei kaikkea ratkaise siinä, sitten on vielä henkilökohtaiset ominaisuudet. (vanhempi B)

Esimerkkinä vanhemmat mainitsivat lasten kesäleirin, jonka osallistujat piti päättää jo hyvissä ajoin keväällä. Lapsilla itsellään oli kuitenkin vielä koulua jäljellä, johon heidän haluttiin keskittyvän, joten leiristä päätettiin kertoa osallistujille vasta koulun loputtua.

Liian pitkälle ei kannata suunnitelmia paljastaa, koska se voi olla lapsellekin rankkaa: miettii pari kuukautta vaan sitä tulevaa. Me päätettiin, että kerrotaan vasta sitten pari viikkoa ennen, niin lapsi ei ehdi murehtia asioista turhaan. (vanhempi A)

Lapsen elämän suunnittelu tehdään pitkälti lapsen ehdoilla ja tästä johtuen liian tarkat suunnitelmat eivät ole tarkoituksenmukaisia, koska niitä pitäisi joka tapauksessa tarkentaa lapsen kasvaessa. Suunnitelmia tulevaisuuden suhteen voidaan alustavasti tehdä, mutta lapsen kehitystaso määrittää sen, kuinka pitkälle suunnitelmia paljastetaan lapselle. Jos lapsen käsitys ajasta ei ole kehittynyt tai hän ei hahmota pitkiä ajanjaksoja, voi suunnitelmista kertominen hämmentää lasta. Tärkeintä ei siis ole kuinka pitkälle tulevaisuuteen tehdään suunnitelmia, vaan se että tilanteen muuttuessa ollaan valmiita reagoimaan muutokseen ja muuttamaan suunnitelmia jos se on lapsen edun mukaista.

#### 5.4 Instituutio

Lapsikylän toimintaa määrittää ensisijaisesti lastensuojelulaki. Se asettaa toiminnalle tietyt suuntaviivat ja rajat joiden puitteissa organisaatio toimii. Lisäksi monet lasten elämää koskevista päätöksistä ovat viime kädessä sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijän vastuulla. Nämä ovat pääasiassa kuitenkin asioita, jotka eivät määritä arkipäivän elämää kylässä tai vaikuta siihen rajaavasti. Lapsilla on tietyt tehtävät arjessa jotka heidän täytyy hoitaa: koulu, läksyt, ruoka-aikojen noudattaminen ja huoneen siivous. Nämä rajaavat varmasti lasten näkökulmasta heidän elämänsä oletettavasti enemmän kuin esimerkiksi lastensuojelulaki.

Lapsikylässä on tiettyjä normeja ja sääntöjä, jotka ovat kaikille samat. Esimerkiksi myöhään illalla ei saa skeitata pihalla, koska meluhaitta saattaa häiritä pienempien lasten unia. Kaikkia koskevat säännöt ovat kuitenkin luonteeltaan normaalin rivitaloyhtiön järjestyssääntöihin verrattavia yleiseen viihtyvyyteen tai turvallisuuteen vaikuttavia. Niistä myös keskustellaan kylän yhteispalavereissa, joten säännöt syntyvät ja niitä voidaan päivittää yhteisen tarpeen mukaan.

Lapsikylän toimintaa käsitellään koko työyhteisön kesken yhteispalavereissa useita kertoja vuodessa. Siellä annetaan tietoa organisaation ja keskustelun taholta työntekijöille ja vastaavasti työntekijät voivat esittää omia ideoitaan tai kysymyksiä.

Koulutuksia järjestetään sekä yleisiä että valikoidulle joukolle, esimerkiksi yhdelle ammattiryhmälle, suunnattuja. Työntekijät voivat itse esittää toiveita tarpeelliseksi tai hyödylliseksi katsomiensa koulutusten suhteen.

Lapsikylä on myös siinä mielessä muista lastensuojelulaitoksista tai ammatillisista perhekodeista eroava yhteisö, että lapsikyläkoti toimii samalla joidenkin työntekijöiden kotina. Tämä voi vaikuttaa tiimityöhön esimerkiksi siten, että työ ja vapaa-aika voivat osittain sekoittua tai jotkut asiat tuntuvat ammatillisuuden sijaan henkilökohtaisilta.

Tää on paljon muuttunut siitä kun mä tulin, mutta on se silti vaikee... Että tää on sun koti, mutta oikeesti toi hammasharjakaan ei oo sun! Jos se on alusta asti selvää, niin se on varmaan sitten helpompi. (vanhempi B)

Mä aika pitkälle suvaitsen kaikki noi lastenkasvatuksen linjat mitä me porukassa sovitaan, mutta kyllä mä haluan että tää on mun koti, että lampun tai telkkarin paikkaa ei vaihdeta kysymättä. En mäkään mene sisustamaan jonkun muun kotia. (vanhempi A)

Erään haastateltavan mukaan tämän työmuodon haastavin osa-alue on, että saadaan aikaiseksi toimiva kotitiimi. Tiimityöhön vaikuttaa se, että lapsikyläkoti on työpaikka sekä ohjaajille että vanhemmille, mutta vanhemmat ymmärrettävästi pitävät sitä samalla myös kotinaan.

Vaikka kotitiimin toiminnassa on omat haasteensa, se on kuitenkin organisaation näkökulmasta itsenäinen yksikkö, joka voi suhteellisen vapaasti päättää omasta toiminnastaan. Kotitiimi kokoontuu säännöllisesti yhteen ja keskustelee yhdessä kodin eri asioista. Osa asioista liittyy selkeästi vain kodin arkeen ja sen ylläpitoon, osa taas on lapsikohtaista kasvatustyötä ja sen arviointia, lisäksi voidaan käydä läpi esimerkiksi tiimin toiminnan ja yhteistyön kannalta tärkeitä asioita.

Kaikesta muusta voidaan päättää itse paitsi rahasta! Päätöksiä voidaan tehdä, kunhan vaan kodin rahat riittää. (vanhempi B)

Haastatteluissa esitettiin kritiikkiä yhdistyksen säästötoimenpiteitä kohtaan. Työntekijöiden mukaan hyvin pienellä rahallisella panostuksella voitaisiin lasten viihtyvyyttä kylässä parantaa. He puhuivat siitä, miten lapsiin vaikuttaa ilahduttavasti pienikin asia kuten esimerkiksi hampurilainen tai elokuvalippu. Lisäksi viikonlopun

ohjaajaresurssien vähentämistä kritisoitiin sekä ohjaajien että vanhempien taholta. Tämän nähtiin vaikuttavan suoraan lasten viikonloppuviihtoon ja sen viihtyvyyteen. Työntekijöiden kritiikki kohdistui nimenomaan lasten viihtyvyyden kannalta merkityksellisiin asioihin ja niiden supistamiseen säästöjen saavuttamiseksi.

Lapsikylästä voisi sanoa, että vaikka sen toiminta on joiltain osin tarkasti säädeltyä yhteiskunnan taholta, itse arki ja elämä kylässä on mahdollisimman tavallista ilman tiukkoja toimintamalleja tai kontrollia. Ohjaajien haastattelussa korostuu moneen otteeseen kotitiimin oma päätösvalta ja vastuu sekä heidän oman työnsä toteuttaminen lasten ehdoilla: toiminnan tulee olla aikuisjohtoista, mutta lapsilähtöisesti.

Eräs työntekijä vertasi lapsikylän toimintaa suhteessa lastensuojelulaitokseen, jossa hän oli aiemmin työskennellyt. Tässä yhteydessä on kuitenkin syytä muistuttaa, että lapsikylät toimivat juridisessa mielessä lastensuojelulaitoksina, vaikka niiden arki muistuttaa enemmän perhekodin arkea.

Laitoksessa on selkeät suunnitelmat, jotka kirjataan ja toteutetaan. Täällä se voi yhdessä tiimipalaverissa kääntyä pääläelle. Lapsen näkökulmasta tässä mallissa on äärettömän paljon hyvää: kodin oloinen koti, paljon aikuisia. Laitoksessa aikuinen vaihtuu jatkuvasti, kiintymyssuhteita tulee täällä eri tavalla kuin laitoksissa. (ohjaaja F)

Haastatteluissa kävi myös ilmi, että lapsikylissä on useita nykyisen mittapuun mukaan harvinaisen pitkiä työsuhteita. Useilla työntekijöillä tavoite tuntuu olevan, että sijoitettujen lasten näkee muuttavan kylästä ensin asumisharjoitteluun ja lopulta omilleen. Tämä tarkoittaa väistämättä yli kymmenen vuoden työsuhdetta ja sitoutumista lapsiin koko ajaksi. Kiintymyssuhteen syntyyn lapsen ja aikuisen välillä vaikuttaa varmasti osaltaan se, että he asuvat samassa kodissa eikä työntekijä vaihdu päivittäin. Isompi merkitys voi kuitenkin olla sillä, että lapsen kehityksessä ovat mukana samat aikuiset lapsuudesta aina aikuistumiseen asti. Lapsikylämallissa sijaisvanhemmuus koetaan enemmän tavallisen vanhemmuuden tapaan, varsinkin verrattaessa perinteiseen laitoshoidon. Tietyiltä osin lapsikylämalli on ehkä laitoshoidon kaltaista, mutta lapsikyläkodin arki pyrkii muistuttamaan mahdollisimman paljon tavallista kotia.

## 6 Johtopäätökset

Haastatteluaineiston perusteella keräsimme yhteen kaikki innostamisen elementtejä kuvaavat teemat. Näiden perusteella arvioimme SOS-Lapsikyliä toimintaa sosiokulttuurisen innostamisen kylmä-kuuma -jaottelun kautta. Peilasimme aineistoa luomaamme kuvitteelliseen malliin innostamisesta lapsikylässä.

Arjen toiminta lapsikylässä tähtää ensisijaisesti rutiinien ja normaalin vuorokausirytmien ylläpitoon. Rutiinit itsessään kuuluisivat teorian perusteella tekemisen kylmään maailmaan, mutta koska ne ovat suunniteltuja, perusteltuja ja tavoitteellisia, kuuluvat ne kuumaan maailmaan. Ne eivät myöskään ole kylmän maailman viihdykkeenä nähtävää toimintaa, vaan jopa välttämättömiä ja perusteltuja lapsen turvallisuuden tunteen kannalta. Lapsille pelkän viihdyttävän toiminnan järjestäminen lapsikylässä voi olla arjen rutiineja sekoittavaa ja siten lapsen kehitykselle jopa haitallista. Säännöllinen vuorokausirytmä ja rutiinit ovat perusteltuja lapsikylän toiminnassa, koska ne mahdollistavat lapsen riittävän levon, säännöllisen ruokailun ja lisäävät turvallisuuden tunnetta. Ne auttavat myös lapselta aikaisemmin puuttuneiden rajojen ja sääntöjen asettamisessa sekä kylän toiminnan tutuksi tekemisessä. Arjen toiminta on suunniteltu lasten kehityksen ja kasvun ehdoilla, yhdessä määriteltyjen tavoitteiden mukaan.

Aineiston perusteella voi sanoa, että arjen askareiden yhdessä tekeminen lasten kanssa on suunnitelmallista ja tavoitteellista. Tämän takia sen voi sanoa kuuluvan tekemisen kuumaan maailmaan. Asioita ei automaattisesti tehdä lasten puolesta, vaan heitä pyritään osallistamaan kehitystason ja valmiuksien mukaisesti. Tällä nähdään olevan kaksi tavoitetta: taitojen opettaminen lapselle ja lapsen itsenäisyyden vahvistaminen. Kumpaakin tavoitetta lähestytään lapsen lähtökohdista, häntä rohkaistaan yrittämään ja itseluottamuksen vahvistumista tuetaan kannustamalla. Tekemisen haastavuutta tulee myös lisätä lapsen taitojen kehittyessä. Tämänkaltaisen kehityksen tukeminen on erityisen tärkeää huostaanotetuille lapsille, joiden aloitekyvyssä ja omatoimisuudessa työntekijät näkevät eroavaisuuksia verrattaessa muihin samanikäisiin lapsiin.

Lapselle annettava aika nähdään työntekijöiden keskuudessa tärkeänä ja sitä haluttaisiin antaa tasapuolisesti kaikille lapsille enemmän. Ajankäyttöä kuitenkin suunnitellaan kodin tiimin kesken kotipalaverissa ja suunnittelussa otetaan huomioon kunkin lapsen tilanne ja erityistarpeet. Siksi se kuuluu teorian perusteella tekemisen

kuumaan maailmaan. Ajankäytön suhteen nähdään joitain ongelmia, joihin on vaikea löytää ratkaisua. Yksi esimerkki tästä on aikuisen aikataulun sovittaminen lapsen spontaaniin tarpeeseen saada olla aikuisen kanssa. Teorian osalta kyvyttömyys reagoida yllättäviin tilanteisiin kuuluu tekemisen kylmään maailmaan. Toisaalta sama ongelma näkyy helposti minkä tahansa lapsiperheen arjessa.

Työntekijöiden näkökulmasta ajan antaminen lapsille ei välttämättä ole organisointiin ja aikatauluun liittyvää, vaan se vaatii sitoutumaan lapsilähtöiseen lähestymistapaan. Aikuisen ja lapsen kohtaaminen auttaa synnyttämään heidän välilleen luottamusta. Tämä edellyttää aitoa läsnäoloa, lapsen hyväksymistä ja kunnioittamista sekä kiinnostusta lapsen asioihin. Tavoitteellisenä ja lapsen lähtökohdat tiedostavana toimintana kohtaaminen on toteutuessaan selkeästi teorian kuumen maailman mukaista. Työntekijät itsekin korostavat aidon kohtaamisen tärkeyttä. Sen toteutumista ei kuitenkaan pysty haastattelun perusteella todentamaan. Luottamuksen syntyminen antaa mahdollisuuden tasavertaiseen kohtamiseen, koska se madaltaa lapsen kohdalta kynnystä hakea aikuiselta tukea omiin asioihinsa.

Aineiston perusteella lapsille on tarjottu erilaisia keinoja ja foorumeita, jossa heillä on mahdollisuus tuoda toiveitaan ja ideoitaan esille. Kodin asioita suunniteltaessa lapsilla on mahdollisuus kotikokouksissa tuoda omaa ääntään kuuluviin, samoin kerhojen ja nuortenpalaverien osalta lapset voivat vaikuttaa sisältöön. Sen sijaan asiakassuunnitelman osalta nuorten oma aktiivisuus näyttää vaikuttavan osallistumiseen. Ne nuoret, jotka ovat sisäistäneet asiakassuunnitelman tärkeyden osallistuvat siihen. Toiset nuoret eivät työntekijöiden suosittelusta huolimatta suostu osallistumaan neuvotteluihin lainkaan. Asiakassuunnitelmaan osallistuminen on nuoren kannalta äärimmäisen tärkeä ja kasvattava asia. Sen väliin jättäminen kertoo lapsikylän toimintakulttuurin kuuluvan tältä osin osallistujan kylmään maailmaan. Asia ei kuitenkaan ole yksinkertainen, sillä osa nuorista osallistuu asiakassuunnitelmaan, joten syytä osallistumattomuuteen ei voi etsiä pelkästään toimintakulttuurista. Kuitenkin kotien välillä on osallistumisen suhteen selkeitä eroja. Tähän tulisi kiinnittää jatkossa huomiota, sillä asiakassuunnitelmaan osallistuminen on asia, joka ei voi jäädä pelkästään nuoren itsensä vastuulle. Se on myös keino oppia lisää yhteiskunnan järjestelmien toiminnasta. Tavoitteena on rohkaista nuorta omien ajatusten julkittomiseen ja opettaa häntä vaikuttamaan omiin asioihinsa oikean väylän kautta. Nämä itsenäistymistä tukevat elementit kuuluvat osallistujan kuumaan maailmaan.

Lasten itsenäistä toimintaa tuettaessa otetaan aineiston perusteella huomioon lasten yksilölliset ominaisuudet, ikä ja kehitystaso. Juuri siksi on vaikea määritellä missä vaiheessa lapselta vaaditaan liikaa tai liian vähän. Aineistosta käy ilmi, että työntekijät itse pohtivat tuen sopivaa määrää ja sen mahdollista passivoivaa vaikutusta. Lapsen oikein ajoitettu ja mitoitettu tukeminen vaatii hänen henkilökohtaisten ominaisuuksien ja kehitystason tuntemista. Aineistosta käy ilmi, että joidenkin työntekijöiden mielestä lapsia passataan välillä liikaa ja heiltä vaaditaan liian vähän. Tästä seuraa heidän mukaansa lasten passivoitumista. Jos tämä pitää paikkansa, niin se kuuluu siltä osin osallistujan kylmään maailmaan. On kuumen maailman mukaista, että lasten aktivointiin on kiinnitetty huomiota ja että esimerkiksi harrastuskyytien osalta he käyttävät mahdollisuuksien mukaan joukkoliikennettä. Jos toiminnan suunnittelu lähtee lapsen kehitystasosta ja ominaisuuksista liikkeelle, kuuluu se siltä osin kuumaan maailmaan. Toimintaa voisi tarkemmin selvittää esimerkiksi havainnoimalla, mutta silti epäselvissä tapauksissa kyse olisi kasvattajan henkilökohtaisesta arviosta.

Jos auktoriteetti kuuluu kylmään maailmaan ja tasavertaisuus kuumaan maailmaan, niin aineiston perusteella kumpaakin elementtiä tarvitaan. Tilanteesta riippuu, minkälainen tasapaino näiden välillä vallitsee. Auktoriteettia tarvitaan sääntöjen ja rajojen luomiseen, jotka ovat välttämättömiä lasten turvallisuuden kannalta. Tasavertaisuus taas antaa mahdollisuuden sitoutumiseen ja luottamuksen syntyyn. Aineiston perusteella ehdottoman auktoriteetin käyttöä tulee välttää, sillä sen avulla ei saavuteta haluttuja tuloksia eikä luottamusta. Kuumaan maailmaan kuuluu myös se, että lapsen kanssa käydään keskustelemalla läpi asioita perusteluineen ja hänelle kerrotaan mitä häneltä odotetaan.

Lapsen elämää suunnitellaan aineiston mukaan monen eri näkökulman kautta. Näitä ovat esimerkiksi hyvinvoinnin ja valmiuksien arviointi, kasvatussuunnitelma ja asiakassuunnitelma. Tavoitteena on seurata lapsen kehitystä ja päivittää suunnitelmia säännöllisesti tai aina tarpeen vaatiessa. Vakiintuneen käytännön mukaan suunnitelmia tarkastellaan aina puolen vuoden välein. Tämä on tarkoituksenmukaista kahdesta syystä: puoli vuotta on koettu sopivaksi ajanjaksoksi lapsen elämässä ja samalla se on asiakassuunnitelman neuvottelujen väli. Suunniteltujen tavoitteiden toteutumista tarkastellaan samalla. Suunnittelussa otetaan myös huomioon lapsen tausta ja kehitystaso. Nämä seikat liittyvät lapsen tulevaisuuden suunnittelun ajan kuumaan



maailmaan. Lapsikylän tulee kuitenkin toiminnassa kiinnittää huomiota siihen, ettei toiminta muutu ajan kylmän maailman kaltaiseksi, jossa esimerkiksi havaittuihin ongelmiin lasten kehityksessä ei jostain syystä reagoida tai niihin reagoidaan liian hitaasti.

Aineistosta ilmenee, että Lapsikylän yhteiset säännöt vaikuttavat viihtyvyyteen ja turvallisuuteen. Niitä on kuitenkin mahdollista käsitellä yhteispalaverissa, jos tarvetta ilmenee. Kodin tiimien toiminta on varsin itsenäistä. Se perustuu tehtyihin suunnitelmiin, joiden toteuttamisesta tiimi itse vastaa. Ainoa ulkopuolelta asetettu rajoite liittyy rahankäyttöön, josta tiimi saa itse päättää, kunhan pysyy asetetuissa rajoissa. Tiimin mahdollisuus toimia kuuluu näiltä osin instituution kuumaan maailmaan. Siihen voidaan katsoa kuuluvaksi myös lapsikylän keskimääräistä pidemmät työsuhteet, jotka lisäävät luottamuksen ja kiintymyssuhteen syntyä lasten ja aikuisten välillä.

Tiimien toiminnasta on löydettävissä tiettyjä yhteisiä ongelmakohtia, jotka liittyvät lapsikyläinstituution luonteeseen, jossa työpaikka ja koti yhdistyvät. Kotitiimin hyvä toiminta nähtiin ensiarvoisen tärkeänä työn onnistumisen kannalta. Sitä voi aineiston perusteella joskus häiritä ammatillisuuden ja henkilökohtaisuuksien sekoittuminen. Jos tämä estää tiimin itsenäisen päätöksenteon ja ongelmanratkaisun, on kyseessä silloin instituution kylmä maailma.

## 7 Pohdinta

Sosio-kulttuurinen innostaminen voi käsitteenä olla tuntematon tai tuntua vaikeasti määritettävältä. Siihen syventymällä löytää kuitenkin helposti yhtymäkohtia lastensuojelutyöhön. Huostaanotetuille lapsille on yhteistä trauman ja vaikean perhetaustan aiheuttama häpeän tunne, huono itsetunto ja kohtaloon alistumisen mukanaan tuoma passiivisuus. Kuitenkin juuri he itse ovat täysin syyttömiä taustaansa, vaikka joutuvatkin kantamaan siitä aiheutuvan taakan. Lasten elämäkokemukset ovat monesti niin rajuja, etteivät kaikki aikuiset koe vastaavaa koko elinaikanaan. Omaan taustaan rehellisesti ja avoimin mielin suhtautumalla lapsi voi päästä eroon monista käytökseen vaikuttavista negatiivisista asioista, kuten vääristyneestä kuvasta omista

vanhemmistaan. Innostaminen kannustaa lasta parhaimmillaan ajattelemaan miten asiat voisivat olla ja miten niitä voisi muuttaa.

Huolimatta siitä, että kaikkien innostamisen elementtien jaottelu ei ollut yksiselitteistä, innostaminen osoittautui hyväksi apuvälineeksi toiminnan arvioinnissa, varsinkin jos toiminnan tavoitteena on lasten kehittyminen itsenäisiksi ja omasta elämästään vastuunsa kantaviksi aikuisiksi. Lastensuojelun työntekijän kannalta innostaminen liittyy moniin perustaviin kysymyksiin ihmisyydestä: ihmiskuvaan, ihmisarvoon, solidaarisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen. On vaikea sanoa, voiko innostamista toteuttaa opittuna asiana, jos ei allekirjoita sen taustalla olevaa käsitystä ihmisestä tai oikeudenmukaisuudesta. Jos sen tavoitteena on lisäksi muuttaa asioita myös yhteisön sisällä, on todennäköistä että jonkinasteista muutosvastarintaa on joka tapauksessa odotettavissa. Lapset pitää saada innostumaan osallistumisesta, mutta aikuiset pitää saada hyväksymään ajatus innostamisesta käyttökelpoisena menetelmänä.

Lastensuojelun asiakkailta on monesti jo kotoa opittu malli, jossa vanhempien työhistoria on niukka ja koulutustaso matala. Lisäksi lastensuojelun asiakkaiden ongelmat ovat olleet näkyvissä monesti jo neuvolasta tai lastentarhasta lähtien, jolloin varhaisella puuttumisella lapsen tilannetta olisi voitu parantaa korjaavilla toimenpiteillä. Voi tietysti kysyä, miksi innostamista ei käytettäisi jo tässä vaiheessa menetelmänä. Jos huostaanottoon on kuitenkin päädytty ja lapsi on sijoitettu lapsikyläkotiin, olisi tätä taustaa vasten tärkeää saada syrjäytymisen kierrettä aiheuttava malli katkaistua. Tässä innostaminen voisi parhaiten olla apuna. Innostaminen pyrkii siihen, että lapsi hyväksyy oman taustansa, mutta ei anna sen määrittellä omaa identiteettiään ja paikkaansa maailmassa.

On mahdollista että 2000-luvun yhteiskunnallisten muutosten takia lastensuojelun asiakkaaksi tulee yhä vaikeammassa tilanteessa olevia lapsia ja yhä myöhäisemmässä vaiheessa. Tätä taustaa vasten sosiokulttuurinen innostaminen ei varmasti ole ratkaisu kaikkeen, mutta lapsen tilanteesta huolimatta innostamisen menetelmät ovat käyttökelpoisia. Innostaminen ei myöskään poissulje muuta ammattiapua, vaan sen pitäisi päinvastoin tukea itsenäistä ja omatoimista avun vaatimista. Sen sijaan, että lapsi ajattelee hänen olevan pakotettu ottamaan ei-toivottua apua vastaan, hän voisi innostamisen myötä ajatella itsellään olevan oikeuden kaikkeen mahdolliseen apuun.

Lapsikylämällin yksi suurimmista eduista on juuri lapsikylävanhempien saama työyhteisön ammatillinen tuki. On silti aiheellista kysyä, riittääkö tuo tuki tulevaisuudessa, jos huostaanotetut lapset ovat yhä vanhempia ja yhä vaikeammin normaalissa arjessa hoidettavia. On vaikea sanoa, onko lasten oirehdinta muuttunut vakavampaan suuntaan vai heijasteleeko se vain yhteiskunnan muutosta. Tilastoiden perusteella voidaan sanoa, että huostaanotot ovat luonteeltaan muuttuneet 2000-luvulla niin lasten iän kuin taustan osalta, mutta muutoksen syytä voi vain arvailla. Eräs näkemys on, että 90-luvun laman aiheuttama palveluiden alasajo näkyy kunnolla vasta nyt, kun sen ajan lapset ovat tulleet murrosikään tai saaneet omia lapsia.

Sosiokulttuurisen innostamisen tutkiminen on esimerkiksi sosiaalisten suhteiden osalta vaikeaa. Kyse on laajoista kokonaisuuksista abstrakteja asioita, kuten lasten ja aikuisten tasavertaisuus ja läsnäolo, joiden toteutumista on vaikea todentaa. Lisäksi esimerkiksi tasavertaisuuden määritelmä ei ole yksiselitteinen. Näiden asioiden osalta ollaan tutkittaessa joko haastateltavien oman kertoman varassa tai havainnoidessa omien arvojen ja määritelmien varassa. Innostamista voi kuitenkin löytää myös monista helpommin nähtävistä asioista, kuten lapsilähtöisyydestä, yksilön huomioon ottamisesta, tavoitteellisuudesta ja lasten rohkaisusta omien mielipiteiden muodostamiseen. Tärkeintä innostamisessa ei olekaan sen todentaminen, vaan rohkeus toimia innostajana ja laittaa alulle muutos, joka voi parantaa lasten elämää. Sitä voi myös hyödyntää oman työotteen arvioinnissa ja kehittämisessä. Oli toiminta mitä tahansa, niin innostamisen näkökulmat huomioon ottamalla toimintaa voidaan kehittää.

## 8 Lähteet

Gmeiner, Hermann 1982. SOS-lapsikylät - Nykyaikaisia kasvupaikkoja turvattomille lapsille (alkuteos: Die SOS-kinderdörfer, 1953). Innsbruck: SOS Kinderdorf-Verlag.

Haapasalo, Jaana – Repo, Anu 1998. Sijoitettujen lasten kehitys, Katsaus tutkimuksiin 36/1998 Stakes

Haveri, Leena 2006. Verkostoja, jaettua vanhemmuutta, julkista yksityisyyttä: ammatillisuus perhekodeissa. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, 2006.

Heino, Tarja 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat?. Stakes 30/2007.

Hirsjärvi, Sirkka. – Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.

Karila, Kirsti – Alasuutari, Maarit – Hännikäinen, Maritta – Nummenmaa, Anna Raija – Rasku-Puttonen, Helena 2006. Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Kurki, Leena 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino

Kurki, Leena – Nivala, Elina 2006. Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen: johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan (3.painos). Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Kurki, Leena. – Kurki-Suutarinen, Matleena. – Taruvuori, Karoliina 2010. Muurien sisällä: sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: University Press.

Lastensuojelulaki 2007/417. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>> Luettu 27.4.2011.

Lastensuojelu 2009. Tilastoraportti 29/2010. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. Verkkodokumentti. <[http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2010/Tr29\\_10.pdf](http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2010/Tr29_10.pdf)> Luettu 4.10.2011.

Ohjeita ammatillisen perhekotitoiminnan suunnitteluun ja toimiluvan hakumenettelyyn Länsi-Suomen Lääninhallitus 2006. Verkkodokumentti. <[http://www.intermin.fi/lh/lansi/sto/home.nsf/files/3743F71603242BDCC225721A003B9CCC/\\$file/opastusta%20perhekodin%20perustamiseen.pdf](http://www.intermin.fi/lh/lansi/sto/home.nsf/files/3743F71603242BDCC225721A003B9CCC/$file/opastusta%20perhekodin%20perustamiseen.pdf)> Luettu 5.5.2011.

Saastamoinen, Kati 2008. Lapsen asema sijaishuollossa – käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

SOS-Lapsikylä toimintakäsikirja 2009. Verkkodokumentti. <<http://www.sos-lapsikyyla.fi/lastensuojelu/sos-lapsikylat/Documents/Toimintak%C3%A4sikirja.pdf>> Luettu 28.4.2011.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kirjayhtymä

LIITE 1

TEEMAHAASTATTELURUNKO

SOS-Lapsikylän toiminnan arvioiminen sosiokulttuurisen innostamisen näkökulmasta

TAUSTA:

Paikka ja päivämäärä:

Ryhmän koostumus, lukumäärä ja ammattiryhmät:

\*\*\*\*\*

ARJEN TOIMINTA (Tekeminen)

-Mistä arki koostuu Perhekodissa?

-Onko arjen toiminnalla tavoitteita henkilökunnan puolesta?

-Miten tavoitteisiin on päädytty ja miten ne on suunniteltu?

-Miten lapset osallistuvat arjen suunnitteluun?

-Miten yhteishengen vahvistamista tuetaan kodissa?

\*\*\*\*\*

KOHTAAMINEN (Osallistujat)

-Missä tilanteissa aikuinen on auktoriteetti ja missä tilanteessa tasavertainen lapsen kanssa?

-Miten lapsia ja nuoria kannustetaan itsenäiseen toimintaan?

-Millä tavoin lapset voivat vaikuttaa omaan elämäänsä?

-Millä keinoin lapsen tulevaisuutta suunnitellaan?

(Sosiaalinen suhde)

-Mikä mielestänne on aitoa kohtaamista ja läsnäoloa lapsen kanssa?

## INSTITUUTIO

-Näkykö lasten etu arjen organisoinnissa?

-Onko arjessa tullut vastaan tilanteita, joissa on ollut ongelmia antaa lapselle aikaa?

-Missä määrin tiimit pystyvät päättämään omasta toiminnastaan?

-Minkälaista yhteistyötä (organisoitua/vapaamuotoista) tiimien välillä on?

## AIKA

-Miten pitkälle tulevaisuuteen toiminta on suunniteltu?

-Onko tilanteita, joissa on vaikea suunnitella toimintaa pitkälle etukäteen?